

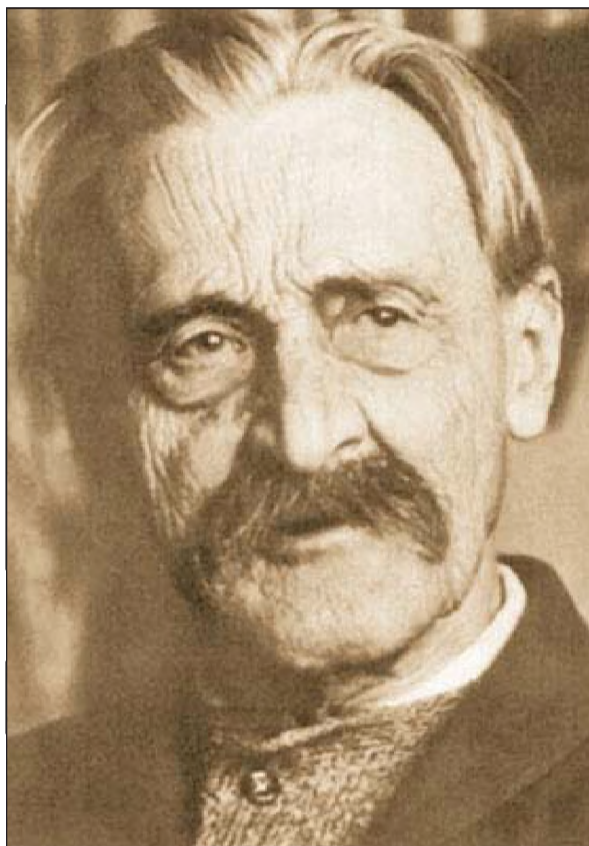

Irodalmi Jelen

„Kérem az én Istenemet (...) áldja meg maradékimat“

„Szeretnék egyet. Szeretném megérni, hogy kicsiny-kis portámat olyan rendben lássam, ahogyan én azt elgondoltam magamnak. Legyenek a földek tagban, gyümölcsfáim termők, pajtám tele, méhesem népes. Legyen minden gondosan gondozva, tisztán művelve, rendesen tartva. Szép legyen és gyönyörűsége mindenkinek, aki látja. Ezt szeretném megérni. Hogy kis gazdaságom, melynek minden rögét magam szereztem, minden fűvét-fáját magam ültettem, minden épületét magam építettem, így szálljon az én maradékaimra. Ezt szeretném megérni épségben, egészségben. És ha ezt megérem, akkor örömmel megyek el én, mulandó ember, hogy itt aludhassam örök álmomat öreg tölgyfáim tövében, virágos gyepek alatt. Mert hallani fogom onnan is méheim döngését, maradékaim maradékainak lépéseit és kacagását...“

De keserű lesz életem, ha megérem azt, hogy véreim unni fogják ezt a földet; keserű lesz az én életem akkor. És keserű halálom is és átkozott. Mert idegen kézre jut az én életem egész munkája, a kis Varjú-vár, és szerteszóródnak a világon az én utánam jövő fiak és unokáim unokái. Átkozott lesz akkor az én pihenésem a tölgyek alatt, magános idegenségben. Ettől félek én félelemmel és rettegő haraggal. Hogy idegenek taposásák sírom virágait, idegenek kacagnak és sírnak az én Varjú-váramban, mely az én szeretetem köveiből épült. Kérem az én Istenemet hívó, igaz hittel, hogy áldja meg maradékimat, kik szeretni fogják és meg is tartják ezt a kis világot itt a nagy hegyek között, és kérem az én Istenemet, hogy nehéz kezével sújtsa le azokra, akik megunják és elprédálják otthonukat, földjüket,

apáik szeretetét. Ezt kérem az én jó és igazságos Istenemtől. És most bízó hittel jegyzem ide azt, amit szeretettel tanultam másoktól, és amire megtanított a föld: a föld munkáiról és az állatok, növények gondozásáról. Adja az Úr kegyelme, hogy utódaim jobban, több tudással folytassák azt a munkát, melyet az ő számukra én itt Esztánán megkezdtem... Szóltam az én maradékimnak.”

Kós Károly: Bevezetés a Testamentum és agrikulúra című kéziratához (1915)

KIRÁLY LÁSZLÓ

Évfordulók

Feljöttek a lefolyón.
Forró vízzel úztem el őket.

Besurrantak a szellőzőn át.
Égő levegőt fújtam rájuk.

Bejöttek az ablakon.
Kihadonásztam mindet a seprűvel.

Behallgatóztak a telefonon.
Anyukhoz küldtem,
születésük helyére, valahányat.

Ütem ünnepélyesen.
Mint egy szélütött.

Éveken át.

Aztán csöngetés riasztott
bűszke álmaimból.
Vagy vonítás?

Kinyitottam – bejöttek az ajtón.

Őn az? – kérdezték.
Igen.

Hát akkor kezdjük el.

Arany J.

Alkalmi vers Király Zoltánnak

A rádió nem arról szól.
Fiúk nem arról beszélnek.
Szüzeink sem értik sokszor:
Miről szól a szörnyű ének.

Elindul egy szó, és olykor
Torokra fornak az évek.
A kezekben kard és ostor.
Unokái szép Enéhnek.

Hős fiai sárga Holdnak.
Karjukban-s szívükben vágy van.
Asszonyok csengnek értük:
Szülni nemlétező várban!

Fölhangzik egy béka hangja.
Mire is kell végül várnom?
Ostor-nép, Isten haragja.
Fel sem épült örök várrom.

Csalafinta szó a jóság.
Elhagyja szerető, szablya.
Köddé oszlik haza, ország.
És mindenki veszni hagyja.

Lapszámunkat Kós Károly alkotásaival illusztráltuk

Bíró Béla

Kós Károly transzszilvanizmusa – mai szemmel

„A nagy háború előtt talán senkinek eszébe sem jutott, amiről az impériumváltozás óta olyan sok szó esik: van-e különvaló erdélyi lélek, minden emberi észjárásról különböző gondolkodásmód és világszemlélet, temperamentum és mentalitás, ami az itt való szellemi életmunka eredményeinek minden más eredménytől való különvalóságát, viszont minden itt való eredménynek közösséget félreismerhetetlenül és természetesen determinálja? Lehet-e van-e ennek a zárt erdélyi földnek olyan spirituális ereje, mely az ideverődött különböző fajú emberi társadalmak egymástól különböző, sőt ellentétes élethangjait konzonáns melódiában tudja egyesíteni? Lehet-e, van-e egyáltalában erdélyi kultúra és ha van, mi okból kellett lennie?” – kérdezi Kós Károly 1929 november havában Sztánáról.

Aradon osztották ki az E-MIL díjait

Köszönöm, mert ti adtátok

December 6-án az aradi Jelen Házban adták át az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (E-MIL) 2003-as irodalmi díjait. A 2000 euró értékű Méhes György-nagydíjat Király László kapta életművéért és a Madarak árnyéka c. kötetéért (Kriterion Kiadó, Kolozsvár), míg az 1000 euró értékű Méhes György-debütdíjat Páll Zita a Milyen fej varrodhat az ex-macska nyakához c. kötetéért (a kolozsvári Erdélyi Híradó Kiadó kiadásában). Az Irodalmi Jelen Prózadíjat Márton László nyerte el Testvériség c. trilógiájáért (megjelent a pécsi Jelenkor Kiadónál), az Irodalmi Jelen Költészeti Díjat pedig Szócs Géza Az al-legóriás ember c. kötetéért (az aradi Iro-

dalmi Jelen Könyvek kiadásában). Az Irodalomtudományi Díjat Bíró Béla kapta A füst árnyéka c. kötetéért (megjelent a csikszeredai Pallas-Akadémia Kiadónál). Ez utóbbi díjat részben az Erdélyi Magyar Könyvklub támogatta. E három utóbbi díjjal járó pénzösszeg 500-500 dollárt tett ki. Az idén alapított, az E-MIL barátainak járó Szindbád-díjat Mircea Dinescunak ítelték oda (500 euró). Az alábbiakban az E-MIL Gálaesten jelen levő díjazottak nyilatkoznak lapunknak.

Folytatása a III. oldalon

KARÁCSONYI ZSOLT

BOGDÁN LÁSZLÓ

Kós Károly elhatározza, hogy megteremti Erdélyt

Ott ült a Varjúvárosban, Sztánán. Gondolkodott.
Rajzlapjain bizarr ábrák sorakoztak.
Az őszi ragyás égen ott úszott már a hold.
És nagy csapatokban, lomhán járöröztek a varjak.
Néhány még visszafordult. Búcsúköroket írva
a ház fölé és a hold fehéren szórta fényét.
„Menjek el veletek?” Az ablak négyzetögeben
mintha bűvölték volna, pörögtek évei.
Egy pillanatra mindent a kárognás zabált fel,
Kertek alatt dühödten a kutyák felugattak.
Az erdő szélén kékió farkasok orgonáltak.
És cseperészni kezdett, elátkozott szemerke.
De akkor is, ha bábák hullnának magas égből.
Ő Erdélyt megteremti. És rajzolni kezdett.

Később sétálni indult és megállt a dombon.
Homály kőművesei építették az alkonyt.
Erősödött az eső s míg caplalt a sárban,
sorra tűntek elő a múlt hieroglifái.
Megroggyant barokk kastély. Parasztházak jobbágykéi
falán ábrák cikáztak, sárkányfogak, kövek.
Kós lehunyta szemét, érezte arca lángol.
Köréje zárult némán a látomás. Sodorta.
Csatamezőket látott harsogó ellenfényben
villantak meg a vérték és lobogtak a zászlók.
Sereg vonult. Az erdő aranyfő fénybe tűnt.
Csapzott, kálomista, vén varjak kerengtek,
Nyakába lógtak setét felhők rongydarabkái.
„Lesz még egyszer itt ünnep!” – motyogta és elindult.

2003. december 8.

- ◆ 2003-as Irodalmi Nobel-díj: John Maxwell Cortzee – Karácsonyi Zsolt recenziója VII. oldal
- ◆ Pongrácz Mária: Képek egy kiállításról Farkas Wellmann Éva, Lászlóffy Csaba versei; II. oldal
- ◆ Fodor Sándor két anekdotája; III. oldal
- ◆ Illyés István – Színház: Pantagruel sógoránje IV. oldal
- ◆ Láng Zsolt: Városom László Noémi versei V. oldal
- ◆ Kós Károlyra emlékezünk; VI. oldal
- ◆ Franyó Zoltánról emlékezik meg Pongrácz Mária VII. oldal
- ◆ 115 éve hunyt el Mihai Eminescu Forgatják a Sorstalanságot VIII. oldal

Minden kedves olvasónknak kellemes karácsonyt és boldog új évet kívánunk!

Pongrácz P. Mária

KÉPEK EGY KIÁLLÍTÁSRÓL

A kígyó napja

(Nagyméretű falikárpit. A felületen kígyózó fonalak mögül egy nő alakja sejlik fel.)

Veronika csendben kötögette a harisnyákat. Puha gyapjúszálból. Színes gombolyagok ugrándoztak a lába mellett pihenő fonott kosárban. Ósztónósen, beidézett mozdulatokkal csavarta a fonalat, keverte a színeket. Előtte, egy régi kottatartón állt a minta levonata. A megrendelő pontosan előírta, hogy milyen méretben, hány sor mintával kell díszíteni az aprócska harisnyákat meg zoknikat. Svájci babakereskedő volt az az áldott ember, aki Veronikát nyugdíjazása után munkához jutatta. Isten áldja! A sors jóvoltából olyan keresethez jutott, hogy ő tartja el az egész családot. Ha megköt havonta százhuszonöt harisnyát, akkor még meg is takaríthat a keresett összegből.

A babaharisnyák úgy betöltötték életét, mintha a világon más se lenne. A nappali szoba átalakult, beépítették az elkészült darabok. Ott tornyosultak a padlón, az ebédőasztalon, még zsinórt is kellett húzni faltól falig, hogy oda is kiteresse a drága árut.

Elnémult minden körülötte. Senki sem zavarta, amikor dolgozott. Főzés, bevásárlás, mosás a család többi tagjára maradt. Lassan már azt sem engedték meg neki, hogy feltápaszkodjon a karosszékéből. Kezerek kis asztalon tolták elébe a kávé, az ebédet, a süteményeket. Csak dolgozott Veronika, aranybánya van a fonott kosárban. Reumatól megkínzott vas-kos ujjai is megfialodtak, mintha új életre keltek volna. Eltűnt a fájdalom, a dermedtség, amikor a kötőtűk táncolni kezdtek a kezében.

Óvónőként dolgozott egész életében, nyugdíjba vonulásáig. Akkor is kötögetett, főleg a karácsonyi ünnepek előtt. Színes pulóverek, meleg sálak kerültek minden évben a karácsonyfa alá, a család minden tagjának kötött valamit. Az óvodában is megajándékozta a szegény gyermekeket egy-egy sapkával, sálal. A legjobban a nyuszifüles vidám sapka tetszett neki. Ezt a városzéni nyomortanyán élő cigánygyerekeknek, Rózsikának ajándékozta. A barna bőrű kislánynak feltűnően szőke, fényes haja volt, a fürtök kibújnak a sapka alól, lengtek, játszadoztak a szélben, amikor kiment az udvarra, aztán az utcára, majd a negyedbe is, hogy mindenkinek megmutassa a csodát. A kis Rózszi mintha tavaszra vitt volna a putriba, talán a többi purdó is ilyen nyuszifüles sapkáról álmódott. Bármilyen szegény is volt, Máli, Rózsika édesanyja, felkereste őt az óvodában egy nagy csokor virággal. – Tanult embert csináljon belőle, eszem a lelkét! Az én Rózsikámnak már most a könyveken jár az esze, bittal se tudom kikergetni az utcára, hogy kéregeessen! – Miért kellene kéregetni, Máli – mondta akkor nagyon komolyan Veronika – munkával is lehet kenyeret keresni! Az óvónő aztán nyugdíjba ment. – Vége a tanulásnak – szepegte Rózsika – most már mindennek vége!

Veronika szorgalmasan tekergette a fonalat, szaporította a szemeket a tűkön. A nyuszifüles sapka még egy ideig incselkedett vele, aztán eltűnt, mint az árnyék. Villogtak a kötőtűk, sercegett a fonat. Sziszegve nőttek a harisnyák, melyek testetlen, fejletlen babáknak készülnek. A megrendelő csak a lábacska méreteit, a harisnyák mintáját küldte el neki, így a babákat látatlanban kellett felöltöztetni. A legfrissebb rendeléshez kesztyűminták is érkeztek. Elküldték az apró kézmintákat, kar nélkül, test nélkül, fej nélkül... Lábak, kezek tipegtek a szobában, mint a szellemek.

Fokozatosan mestere lett a munkájának. Alig egy fél óra kellett, hogy elkészüljön egy darabbal. Csodálta magát, néha az volt az érzése, hogy ujjából nő ki a zokni, a kesztyű, puhán, mintásan, színesen. Gondolatait valami ismeretlen erő visszacsalogatta az óvodába. A kis Misu, a félárva román gyerek jutott az eszébe, akit megtanított magyarul. Azért iratták az ő csoportjába, mert ott megmosdatják és felöltöztetik a szegény gyermekeket. Pulóvert kötött Misunak, svédmintásat. Feszített a legényke a vadonatúj, divatos pulóverben, olyan volt, mint egy igazi úri gyermek... Évekkel ezelőtt, amikor még nem dolgozott a megrendelőnek és volt ideje kísélni a város parkjaiba, találkozott egy utcakölyökkel. Bamba mosollyal közeledett felé, dagadt arcán két vékony nyílásnak tűnt a szeme, az orra megnyúlt, haja csapzott, lucskos kócként csomózott a kobakján. – Óvó néni –

motyogta, s arcán valami keserű vigyor jelent meg – nem ismer meg, hisz én vagyok, Misu! Veronika meg akarta simogatni, de a torzonborz emberke elszaladt. Misu biztosan fázik, nagyon didereghet szegényeke – sóhajtott Veronika, aztán hagyta, hogy a kötőtű tovább táncoljon a kezében. Nem szabad elengednie a gondolatait. Ha elmereng, akkor lassul a munka ritmusa. Misu legalább öt percet elfogyasztott már, végül is az ő dolga, hogy mivé lett. Csak jóra, szépre tanította, igyekezett belénevelni a munkás, becsületes élet értelmét. Nem sikerült.

A kockás harisnyák nagy csomóban gyűltek, halmozódtak a szobában. Most a svédmintásokra került a sor. Számolnia kell a szemeket, figyelnie a mintát. Most nem lehet se Rózsikára, se Misura szánia egyetlen percet sem. Halkan dúdolni kezdett: „Dombon török a diót...” Ezek a testetlen, fejletlen, emléktelen babák még játszani sem tudnak, nem hogy énekelni. Ezeknek csak lábfejük van, meg apró kis kezük, amelyekre kesztyűt kell húzni. Nem melegíti őket semmi, minden csak dísz, cicoma. Ezekkel a babákkal valaki játszani fog, valaki öltözteti őket, talán meg is cibálja. A harisnyák rugalmasak, nem szakadnak el egykönnyen. Szorosra húzta a szemeket, úgy kötötte, mintha igazi gyermekeknek szánta volna. „Nyuszi hopp, nyuszi hopp, máris egyet bekapott” – énekelte tovább, halkan.

Hirtelen éles fájdalmat érzett. Az egyik fémesen kattogó hegyes tű eltalálta a középső ujját, amikor éppen hurkolni akart. Kiserkent a vére is. Nehézkesen feltápaszkodott a székből, hogy befáslizza sebzett ujját. Tudta, hogy megint elveszít legalább öt percet a munkából, ez teljes négy sort jelent a kötésben, s ez jobban mérgecsinált, mint a fájdalom. Ma este tovább kell dolgoznia, talán kibírja éjfélig. A sérült ujjal nehezen lehet hurkolni, de ott van a többi ép ujj, csak elboldogul velük. Ha éjfélig dolgozik, akkor több vilányt fogyaszt, megnövekedik a számla, egyszóval növelnie kell a termelés mennyiségét, hogy ne vesztessen semmit. Amíg törölgötte, fáslizgatta a sebessült ujját, véletlenül a szemközti tűkőre esett tekintete. Idegen arc nézett rá, ijesztően hájas, formátlan. Haja megőszült, ajka szerdejessé vált, nyaka ráncos. Ijedten hátrált. Nehézkos volt minden mozdulata, teste elformátlanodott, elhízott, tömött öreg liba volt. Minden azért történt, azért dagadt így el, mert már esztendő őta a szék foglya. Már nem levél reggelente a gyárvárosi óvodáig, hogy friss selegóval telítse meg a tüdejét. A fodrászhoz se megy, új ruhát se vásárol magának, a régiébe pedig már nem fér bele alaktalan, tömzsi teste. Házikabáiban üldögél naphosszat a karosszékben és köt, szüntelenül kötöget... Nem sietett nyugdíjba menni, de a helyét kiosztották egy fiatal végzősnek. Ez az élet rendje, gondolta akkor bölcsen. Hadd kezdje el a pályáját az új óvónő, a lényeg az, hogy a kicsinyeket tanítsa valaki. Akkor nem irigykedett senkire, de az utóbbi időben egyre inkább nyugtalanítja az a gondolat, hogy talán másként is lehetett volna. Károgó varjak, hessegette el ilyenkor magától a megválaszolatlan kérdéseket. Jó így neki, a lehető legjobb. Annyit keres a kötéssel, mint egy igazgató, pénzbanja lett, aranyat érnek az ujjai...

A tűszúrásról keletkezett seb sajgott, az ujj nem akart engedelmessé válni a kötőtűnek. Le kell mondania róla, van még elegendő okos, fúrge ujj a kezén. Visszahuppant a karosszékbe, megragadta a kötőtűket, hagyta, hogy azok tovább villogjanak, sisteregjenek a kezében. Az anyag közben nőtt, szaporodott, szinte lecsorgott a tűről. „Nyuszi hopp!” Azért az az óvodai nagycsoport jó kis osztály volt. Ildi, Misike, Lacika ma a legjobb iskolákban tanulnak. Néhány évvel ezelőtt még gyakran felkeresték őt, csokoládéval, süteménnyel, virággal kedveskedtek neki. Aztán elmaradtak a látogatások, de az is lehet, hogy öntudatlanul zavarta el őket. Nem tarthatott hosszú, költséges szüneteket a munkában. – Gyermekeim, nekem most nincs időm, hogy meghallgassalak titeket! – Ezt mondta, pedig tudta, hogy a fiatalok mesélni szeretnének. Visszaülni egy kicsit az óvó néni szárnyai alá, együtt nevetni, játszani újra... Most már senki se jön hozzá, még a szomszédok se kopogtatnak át kölcsönkérni ezt meg azt, elmondani a ház pletykáit.

Vásárlásig így ártal ma tornyosultak, Török, hitang hajdu nehogy felprédálják; Házadgás otthon vigan egékválják; Am tája díszet a vádat pletkodálják.

Minta ráírták volna a lakása ajtajára, hogy vigyázat, belépni tilos!

Újabb szúrás érzett. Most a bal kezén vérzett fel a mutatóujj. Eppen a legfürgébb, legfontosabb ujj. Kétségbeesetten tápaszkodott fel ismét, hogy befáslizza. A tűkört ezúttal elkerülte. Nem akarta látni eltorzult arcát. Neki nem szabad megdöbbennie, nem szabad emlékeznie, sajnálkoznia saját sorsán, neki boldognak kell lennie, s állandóan ismételtetnie, hogy lám, az Isten segített rajta és két kezével vagyont köthetett össze. Hányan irigyelnék, ha tudnák, hogy öreg korára munkához jutott. Versenyzenének vele, elcsábítanák a megrendelőt. Szerencsére azt nem érdekli ki az, aki a babáinak harisnyákat meg kesztyűket kötöget. Őt csak a minőség és a határidő pontos betartása érdekli. Nem ismeri Veronikát sem, egy Svájcból kitelepedett barátja révén jutott a megrendeléshez. Úgy ajánlották be, mint, aki tisztességes, jó szakember és fele áron vagy még kevesebért is hajlandó dolgozni. Az első szállítmány aztán beszélt, rövidesen megduplázták, majd megsokszorozták a kért árut. Már annyit kell dolgoznia, hogy nem marad egy szabad perce sem. Még éjszaka is azt álmodja, hogy húsához nőttek a kötőtűk. „Lánc, lánc, eszterlánc, eszterházi céma”...

A svédmintás kötés most sehogyse ment. Sebaj – gondolta – visszatér a simára meg fordítottira, szaporít, fogyaszt, hurkol tovább, ezt akár három ujjal is el tudja végezni. Bekapcsolta a rádiót, hogy elterelje gondolatait. Egy nagy párt nagy embere szónokolt éppen a politikáról, a jövőről. Veronikát nem érdekelte a politika. Nem volt soha semmilyen pártjának tagja, de a férje főmufti volt, szerencsétlenségére éppen a decemberi változások előtt léptették elő. Bizonyára ma is szenved, azért sunyít, reszket, jár-kelek lopakodva a városban... Ki tudja milyen bűnök terhelik a lelkét. Mindegy, neki kötnie kell és nem gondolni semmi másra. Minden attól függ, hogy a testetlen, fejletlen babákat szépen felöltöztesse. Néha megcsapja ugyan a kocsmailat, amikor benyit hozzá a férje. Olcsó lebujszó járhat, útszéli lányokkal töltheti az esteiket, de ez mind nem fontos. Régen volt, talán el is felejtette, hogy mikor volt utoljára asszony.

A sebzett ujjak nem csillapodnak, a fájdalom lüktet, lassan felkúszik a karján, aztán elér a szívéig. „Szavazzanak ránk, mi vagyunk a jövő! – harsogja a rádió.

A gomolyagok egyre lustábban mozognak a kosárban. Nem akar fogyni a fonat, mintha megmakacsolta volna magát. Veronika összeszedi minden erejét. Most nem szabad, nem lehet feladni a küzdelmet. A falakon árnyak tébolyognak. Síró-nevető gyermekfejek kérelmek, hogy pihenjen egy kicsit. Veronika nem enged, letépi sebzett ujjairól a kötetést és rájuk csavarja a fonalat. Eszeveszetten, gépiesen köt tovább. Az anyag nő, nyúlik, tekereg az ölében. Már nem fogyaszt, nem szaporít, nem mintáz, csak köt, köt szemzet szem után. Megindulnak a gomolyagok is a kosárban, peregnek, szökdécselnek fékezhetetlenül. Már az ölében sem fér el a megkötött anyag, lecsúszik a térdéig, aztán a földre hull és kígyózni kezd körülötte. Veronika már nem törődik semmivel, macacsul villogtatja a kötőtűket, közben azt sziszegi: nőjjetek, növekedjete, takarjatok be mindenestől!

A zoknik és kesztyűk alakjukat veszítik, egymáshoz tapadnak, kígyóformájuk lesz. Vigyorogva csúsznak feléje, felcsimpaszkodnak az ölébe, elérik a derekát, befonják, zsiabasszák a melleit, szorítják tüdejét, alig kap már lélegzetet. Felkúsznak a nyakáig, behurkolják mérges fullánkjukkal. Fáj az ujj, fáj a teste, sajog a szíve, érzi, hogy belevész a kígyóölelésbe. „Lánc, lánc, eszterlánc” – fohászodik, de a kígyó nem hallgatja meg. Kegyetlenül belemar, aztán egy utolsó szisszentve kiragadja kezéből a kötőtűket.

**FARKAS
WELLMANN
ÉVA**

**Könnyed csevely R.
Polixeniáról**

Él a festék, csupán a színe holt.
Majd hallható, főúri pletyka járja.
Rémtörténeté lettem. Volna párja?
Hisztérikus vég. Rokonság bűne volt?

Fátyol a képen. Éjszakánként rebben
a léghuzattól. Nos, tessék hát az ok,
hogy átokéhes, unott nagyasszonyok
felfedhessék: nincs semmi furcsa ebben,

hisz többet-jobbán szeretni, s élni a
precíz és biztos, pompás etikettet
alkalmatlan volt. Ő, Polixénia,

– nem gondold? – multságunkra termett.
S hogy ennélfogva kellett meghalnia –
nem oly szempont, mely minket érdekelhet.

**LÁSZLÓFFY
CSABA**

A soha-szókoporsó

Szócs Géznak
és az «egyszemélyes» költészet hitelének
Hőten hőségben hűtlen hűség. –
Keressük, ami kezdet s vég között
nem csupán eltűnés.*

(Vénséges
gyermekkorunkból már csak ez a hús ég.)

A közéleti adomázgatók
s a maradék tétova csontja.
Farkoson, várcsonk – csonka torok
illik országodhoz, ha csonka.

A kuka fedele a pisíörben;
bele ne fújj!
Hattyú köröz fenn,
a sirály alul.

Vérmes szeműek fölözik le álmod.
A bukaresti Burgban álnok
császárhú apródok; degeszre
tömött bendőjüket úgyse lehetne
átdőfni.

Se dzsida, se fény –
van-e más fegyverünk?
(Uram, mint bunkerhez szokott szegény
alattvalókkal, légy kegyes velünk.)

„Mint a meghatott bornyú”**
még fészket eszskabál.
Ököre soha már,
itt nem lesz több hajnalig tartó
deszskabál.

Polgár-pudingagy,
pépes ködben, tétlen –
tejbegríz-párás öröklétben.

* Karl Jaspers

** Füst Milán

Köszönöm, mert ti adtátok

Folytatás az I. oldalról

Mircea Dinescu

Még gyerekkoromban láttam egy rajzfilmet Szindbád, a tengerész címmel, remélem, hogy ennek a díjnak nincs köze a rajzfilmhez. Persze örülök, nincs olyan szerző, aki nem örülne egy díjnak. Különösen azért, mert erdélyi magyar íróbarátaim adták. Azt hiszem, hogy túl a politikai torzsalkodásokon, a művészetek világában nem léteznek határok, sem ideológiák.

Szócs Géza

Összetett érzéseim vannak, mert az E-MIL születése körül is bábáskodtam valamelyest, és az Irodalmi Jelen adta ki a verseskötetemet, amely most Irodalmi Jelen-díjat kapott. Kicsit attól félek, hogy bárki, aki rosszszájú megközelítésben értelmezi ezt, azt mondhatja: túlságosan belterjes a dolog. Én azt remélem, hogy mindez nem befolyásolja a józan ítéletet. Meg kell mondanom, hogy tán embe-

2003-ban nekem osztották ki ezt.

Bíró Béla

Az erdélyi irodalom és irodalomelmélet helyzetéről nyilatkozott: Mindkettőnek van közönsége, de úgy ér-

zem, hogy az irodalomnak az elméletől most már vissza kéne találnia önmagához. Túlságosan elméletivé vált az irodalomról szóló diskurzus, és maga az irodalom is. Odáig menően, hogy már az esztétikai érzékenységet veszélyezteti a túl sok ráció, mely a kortárs irodalomba bele-szorult. Úgy érzem túlságosan is ész-lényekké kez-dünk válni, és minden, ami az észen túl esik, mintha maga is kima-radna az iro-da l o m b ó l.

Márpedig az irodalom funkciója mindig is az volt, hogy a szellem napvi-lágába emelje azt is, aminek feltárására, megragadá-sára, kezelé-sére a tudomá-nyos be-széd mód képtelen. Úgy vélem, vissza kell jönnie az irracionálisnak: az érzékinek és az érzelminek. Hogy pontosan mire gondolok, azt leginkább a magyar iro-dalom máig lelegevőbb remekművével, Az ember tragédiájá-va szemléltethetném, mert a Tragédia na-gyságát az adja, hogy Madách a racionális luciferi világ, és az Úr által képviselt intuitív-irracionális világ egysége gyanánt hozza létre a létezés teljességét. Az ember tragédiája nem azzal fejeződik be, hogy az Úr győzedelmeskedik, Lucifer a Tragédiában legutolsó pillanatban is legalább olyan érvényességű igazságot képvisel, mint az Úr, s Madách arról győz meg bennünket, hogy a két „igazság” csak és csakis együtt igaz.

Úgy érzem, hogy a mai irodalomban visszatérőben van ez a madáchi egység, nálunk talán inkább is, mint másutt.

Mi egyszerre vagyunk pre- és posztmodernek. Szerencsére, mert úgy érzem, hogy minden, ami szá-munkra rettenetes, a kettő között történt. Azaz a mo-dernben.

Nekünk már semmi esélyünk arra, hogy kirekesz-szünk másokat (mert hogy nemigen van ahonnan),

hogy gyilkoljunk (mert-hogy annak is örülnünk kell, hogy egyáltalán élünk), hogy a szellemet illúzióknak nyilvánítsuk (mert hogy mivel marad-nánk nélküle?), abban sem hihetünk, hogy az anyagiak boldogítanak (mert hogy akkor boldog-talanságra lennénk kár-hoztatva).

Így aztán mi még oko-san örültek lehetünk. Ta-lán.

Pál Zita

A fiatal (és még fiata-labb) szerzőknek az összmagyar irodalomba való beépüléséről be-szélte: Ez kínos problémának tűnik tulajdonképpen. Ha csak Orbán János Dénesnek a karrierjét nézzük, az is arról szól, hogy egyre ismerősebbé vált az anyaországban, miközben Erdélyben nagyon kevesen tudnak róla. Valószínűleg ez az erdélyi kritika nem megfelelő működésének tudható be. Most úgy tűnhet, hogy önkritikát gyakorolok (apropó kritika), de egy fecske nem csinál tavaszt. Írhatok én róluk, de az is csak ilyen szűk családi körben olvasódik gyakorlatilag. Az erdélyi kritikának, nincs egy jól kialakult intéz-ményrendszere; Magyarországon viszont a kritikai gépezet bekapta valahogy a köteteket, és bizonyos „transzközépek” ismertebbek Magyarországon, mint Erdélyben.

Király László

Ilyés Gyula egyszer azt mondta: díjat az kap, aki-nek adnak. Természetesen jólesik, mert én tisztes-sé g e s e n

dolgoztam életemben és úgy is akarok ez-után is. Ha ezt díjaz-zák, nyilvánvalóan jóle-sik, amint el-mondtam az átadási

ünnepeken is: köszönöm szépen, mert ti adtátok nekem. Semmiféle más hangolása nincs ennek a díjnak, csak szakmai. Az ünnepélyes díjkiosztás után nem ért véget az irodalmi gála-est. Hajnalig tartó mulatságon ünnepelt az erdélyi magyar irodalom jelenlévő része, pajzán költeményeket szavalva a jófajta hegyaljai borok társaságában – és a táncról sem feledkeztek el.

Dimény Pista híre – a fővárosból

Kedves barátomámá vált a boldog emlékeztető Di-mény István. Az 50-es évek elején az Irodalmi Kiadó magyar osztályát vezette ugyan Bukarestben, de nem ott barátkoztunk össze – hanem Majtényi Eriknél. Ott tudtam meg, hogy a 40-es évek elején ő is felült a három személyszállító hajó egyikére, amely Kon-sztancáról indulva egyenesen Haifa-nak tartott – de aho-vá csak a Pista hajója jutott el, mert a „másik” kettőt megtorpedózta egy, épp a Fekete tengeren cirkáló német tengeralattjáró. Csak hogy Pistának Izraelben sem volt maradása: „Szertenézett, s nem léle...” – és még a negyvenes évek végén hazatelepedett, de nem Temesváron vert ismét gyökeret, ahol annakidején Franyó Zoltán mellett végezte az újságírói inaséveket: Bukarestben telepedett meg – magyar íróként.

Egyetlen novellájára emlékszem, az „Öntök” cí-műre, amellyel a Hazánk magyar elbeszélői című an-tológiában szerepelt. És Erik barátom véleményét se felejtettem el, aki szerint, ha a tehetség egyenes arányban lenne az emberséggel – Dimény Pistára már rég kiosztották volna a Sztálin-, a Lenin-, de akár a Nobel-díjat is.

Egy alkalommal, Kolozsvárra látogatott. Már igen-csak betegeskedett, viaskodott csontrákiájával. Nem is volt igazán elemében nálunk.

– Áporodott kisváros ez – panaszkodott. Az em-berek mind csak kis, helyi, „pimf” ügyekkel jönnek.

KIRÁLY ZOLTÁN

Csatatér

Király Lászlónak, a hatvanadikra.

kilövik alólad a lovat,
tenyeredben ezernyi szeg.
kilövik mellőled bajtársad,
szemedben ezernyi csavar.
kilövik kezedből kulacsod,
kezedben ezernyi szilánk.
kilövik sisakodból fejed,
füledben ezernyi ágyú.
kilövik csajkádból levesed.
szádban ezernyi gránát.
kilövik a névsorból neved,
névsorban ezernyi csend.

Három tézis

a nők ragadozók.

II.

a ragadozó nők
gyakran áldozatot cserélnek.

III.

az áldozatok nők nélkül
is megvannak.
hogyan lenne ez fordítva?

Pillanatkép

Fekete Vincének

két pár virsli, sültkolbász.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
hazátlanigazolvány, konyak.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
cimborák, borok.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
hatáton túli literatúr'.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
szezonvég, telefon haza.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
sok beszéd, hallgatás.
Balaton ez vagy Velencei-tó?

Vissza a gyökerekhez

gödört ástam.
most fejfel előre bokáig ér már.
nyoma sincs
földalatti ágaimnak.

Amíg végigmondják, amit akarnak – az ember elal-szik. Titeket szeretlek, de Kolozsvárt unom. Vissza-utazom Bukarestbe, mielőtt még belőletek is kiáb-rándítana ez a város. Csak a Mátyás-szobor érdekes benne, de azt se nézhetem napestig...

– Ez biza igaz lehet – hagytam rá, amikor a Nap-sugár szerkesztőségében búcsúzkodott. – Bukarest – folytattam, mégis főváros. Pezsgőbb életű, mint ez a miénk, a Kincses – és Pista elégedetten hallgatta szövegelemet, amelyet nem is annyira a meggyő-ződés diktált, mint inkább az én nagy szívem, amellyel kedvében akartam járni beteg Barátomnak.

– No és, mi újság Bukarestben? – folytattam a társalgást.

Mint akit rajtakaptak a kérdéssel, előbb meghök-kent, de aztán felcsillant a szeme:

– A legújabbat mondom, azt biztosan nem hallot-tatok: Robotos levágatta Mezey Jócó szakállát.

Mezey Jócó az Előre fiatal újságírója volt – Robotos pedig a főszerkesztője. Eppen azokban a hetekben dűlt „országosan” a szakáll-ellenes kampány.

Bajor Bandi – szintén jó barátja Dimény Pistának – eddig hallgatott, de a bukaresti hírt már nem állta meg szó nélkül.

– Látod, Pista? Ezért szeretem én Bukarestet. Ott nyomuk sincs holmi vidéki, „pimf” ügyeknek, ott nem mindennapi dolgok adódnak. Súlyos kérdések dőlnek el a Fővárosban: Például a Mezey Jócó sza-kálláé. Mond, nem tudod véletlenül, a borbély előbb ollóval takarította le – vagy egyenest borotvával vá-gott neki?!

Fodor Sándor

Keletnémet nyelvtudásom

Még a boldog emlékeztető Nagy István volt az Író-szövetség Kolozsvári Fiókjának az elnöke (titkára?), amikor egy gyűlés végén, a „különfélék” napirendi pontnál valaki felvetette, hogy a kolozsvári írók kö-zül jó, ha évente egy eljut valahová külföldre. (Ter-mészetesen csak a „békétábor” országai jöhettek szó-ba). Pista Bácsi felkapta a fejét és azt mondta, lego-kosabb, ha most mindjárt készítenék egy listát és el-küldjük Bukarestbe arról, hogy melyik kolozsvári író – melyik országba szeretne látogatni, hogy a Köz-pontnak ne kelljen törnie a fejét, kit – hová küldjön.

Legtöbben – úgy emlékszem, hiszen ez 1955-ben vagy '56 elején történt – nos a legtöbbben a Szovjet-uniót jelölték meg úti céljukul – hogy láthassák mau-zóleumában a Nagy Lenint. Pista Bácsi nem is kér-dezte, hogy miért: Boldogan jegyezte fel az óhaját. Mások Magyarországra küldték volna magukat – ahová még nem sikerült eljutniuk. Volt, aki Csehszlo-vákiát említette, Prágát, az Aranyvárost, Pozsonyt, esetleg Kassát. (Jugoszlávia se jöhetett szóba.) Ami-kor rám került a sor, örömmel vettem észre, hogy a kettészakított Németország boldogabbik felét (Kelet-Németországot) senki se említette. Mert Nyugat-Né-metország ugyanolyan szocialista anatómia alatt volt, mint természetesen az Franco Spanyolországa. Ha tehát

én a szocializmus útján haladó Németországot emlí-tem, talán nagyobb lesz az esélyem, mint azoké, akik a Lenin mauzóleumnál kívántak sorba állni és a GUM áruházban bevásárolni.

Kelet-Németországra szeretnék menni! – jelentet-tem be.

Pista Bácsiban azonban úgy látszik, visszhangoz-tak bizonyos háborús emlékek Németországról, tán még maga Hitler is eszébe jutott.

– Eppen Németországba?! Aztán miért?

– Tud németül! – sietett segítségemre valamelyik társam.

– Maga tud németül? – nézett rám komoran Pista Bácsi.

Hüha – gondoltam. Nem jól választottam: Azok után, hogy Edesapám két éve sincs, hogy szabadult a börtönből, ahol másfél évet töltött ellenséges meg-nyilvánulások miatt – tessék, én most Németországba (szinte mindegy, melyikbe) való vágyakozással, magamra húzom a vizes lepedőt.

De már nem volt visszaút. Felelnem kell Pista Bácsi kérdésére:

– Tudok – feleltem –, de csak keletnémetül.

Pista bácsi nagyot nézett:

– Hát olyan nagy különbség van a két német nyelv között?!

És beírta, hogy Kelet-Németországba vágyako-zom, mert ismerem a keletnémet nyelvet.

(Csak zárójelben jegyzem meg: A „feliratkozók” lis-tája valahol elkallódott. Senkit se küldtek oda, ahová kérte. Másfele is csak ritkán.)

Pantagruel sógornője

A nemzetközileg elismert, jelenleg Franciaországban élő rendező, *Silviu Purcărete* Rabelais humorral és ellentmondásokkal teli művéből, a Gargantua és Pantagruelből ihletődött. Az előadás pantomim, tánc, szavak és zene eszközeire, kifejezési formáira hagyatkozik. A főként koreográfián és zenén alapuló előadásban a színházi jelek közül a gesztus, a test és a kép, valamint a tárgyak és kellékek kommunikációs lehetőségei kapnak hangsúlyt.

Az előadás már az előcsarnokban elkezdődik: színes, képekkel és plakátokkal teleragasztott dobozok között sétálhat a közönség, amelyekbe kukucskalókon keresztül lehet betekinteni. A dobozokból tárgyak, halak, embriopozícióban kuporgó emberek néznek vissza ránk. Megelőlegeződnék az előadás egyes problémái: az ember, mint önmagába, világába, közösségébe zárt lény jelenítődik meg, a néző elkerülhetetlenül voyeur pozícióból les be ebbe a miniatűr dobozszínpadba. A dobozok és a nézők között egy Kalapos figura látható, a későbbi színpadkép tehát már az előtérben is megvalósul: a Kalapos ugyanolyan szenttelenül és rejtélyesen tartja rettegésben a (még) gyanútlan nézőt, mind később az előadásban megjelenő közösséget.

Felmerül a kérdés, **hogyan értelmezhető ez a nagy irodalmi, túlságosan verbális, és igen-igen morális hozzáállás a színházban?** Hogyan a rendezőtől megtudjuk: „...maga az előadás csupán ihletődik Rabelais regényének világából, de nem akarja újraalkotni azt. Még csak azt sem mondhatom, hogy csupán személyes attitűdömről lenne szó, hiszen a színészekkel közös alkotófolyamatban született, és több közösen végzett feladat-kísérelt eredménye”. Az előadásban résztvevő színészek Kolozsvárról: Bogdán Zsolt, Bíró József, Bács Miklós, Dimény Áron, Molnár Levente, Gajzágó Zsuzsa; Szébenből: Diana Văcaru, Virgil Fonda, Cătălin Pătru, Ofelia Popii; Párizsból: Marie Cayrol, Jacques Burgeaux, Laurent Schuh; Râmnicu Vâlceáról: Mihaela Mihai; Budapestről: Borombovits Ágnes, Zenészek: Balogh Vera (Budapest), Stollár Xénia (Bruxelles) – közös improvizációból alakult ki a rabelais-i témák mentén, vagy inkább ürügyén az előadás cselekménye. Ezt jelzi a cím is: az előadás nem „vér szerinti rokona” Rabelais hőseinek, Gargantuának, Pantagruelnek és Panugrének, csupán egy távoli, esetleg beházasodott mialkotás. Helmut Stürmer az előadás díszlettervezője szerint, majdhogynem semmilyen Rabelais-szöveget nem használnak az előadásban, sőt, a regény egyetlen konkrét történetét sem.

A szövegforráshoz való radikális viszonyulást tekintve egyre gyakrabban tapasztalhatjuk, hogy a szövegek eszmei problematikájával szemben (melyet többnyire sérthetetlennek vélték), az előadás időbeli, térbeli, és technikai folyamatszerűségére, a megformálás mikéntjére kerül a hangsúly. Nem a szöveg színpadra állítása a cél, nincs fiktív dramatikus világ, átlátszó motivációs háttér, megkomponált jelleme-

A kortárs színházesztétika tapasztalata szerint az előadás és a dráma, vagy forrásszöveg közötti viszony intertextuális és nem hierarchikus viszonyok sora. Az esztétikai tapasztalat nem egy eredeti értelem újrafelismeréséből nyerhető el, inkább az előadás által kínált értelmezési lehetőségekből, a múlt és a jelen, az idegen és a más, a saját és az ismerős konfrontációjából. Purcărete szakít a lélektani-realista előadásmód azon eljárásával, hogy a szövegből kiolvasott és elemzett helyzeteket mintegy fordítóként a színpad nyelvére transzponálja. Ezáltal az előadás vizuális és akusztikus világa felszabadul, nem a szöveg cselekményének illusztrációja, a képek áradása megkérdőjelezi az előadás egyértelmű értelmezhetőségét. A vizuális és akusztikus jelek dominanciája, az erős érzéki hatás révén a befogadói, nézői tevékenységnek növekszik meg a szerepe.

A jelentés így nem felismerhető, nem tekinthető dekódolható információnak, vagy stabil és homogén egységnek, mivel az alkotás és a befogadás komplex folyamatának instabil és heterogén eredménye. Ha a lélektani-realista játékmód a szöveg előadásává való fordításaként értelmezhető, akkor Purcărete ezzel szemben – a szövegben meg nem írt világot kínálja a nézőnek. A néző azzal az (erdélyi színházakban) ritka élménnyel találkozhat, hogy nem kész jelentéseket, elsődleges asszociációkat talál az előadásban, de az ő nézői kreativitásán, asszociációs készségén is múlik, hogyan értelmezi az előadást. „Meglátjuk majd, hogy mi jön ki belőle, és milyen szövegeket talál ki majd a közönség az előadással kapcsolatban, miután „megemésztette a képeket.” – mondja az előadás díszlettervezője.

A rabelais-i nevetés a későközépkor metafizikus világszemléletének egyfajta dekonstrukciójaként is értelmezhető. A test esendő, groteszk szépsége felszabadítja a dolgokat az erkölcsi-intellektuális szigorral szemlélő komolyság hatalma alól. Az előadásban megtaláljuk a testnek önmagához, másokhoz, a világhoz való viszonyának rendkívüli koreográfiáit, az evés

-ívás visszatérő képeit, jelképes tárgyi rendszerét. Rabelais a szó erejére alapoz, regényében a szavak teremtik a dolgokat, a narrációs varázs által a szavak eltérő formákban idézik fel a világot. Nagyszerű lelemény a rendező részéről, hogy az előadásban elhangzó szöveg minimális. Ahogy Rabelais fantasztikum világával, úgy Purcărete előadásában a plasztikus test és a színházi nyelv, a teremtő képek teatralitása a domináns. Ahogyan Rabelais beszédhalmazával komponál, úgy az előadásban rendkívüli teatralitású képek áradnak. Nem a történelmi avantgarde

ideológiai alapú színházi szövegellenességével van dolgunk. A szituációk, a színészek viszonyai, a testhez, a tárgyi világhoz, a zeneiséghez, a történetekhez teszik plasztikusan teatrállássá az előadás világát. Reprezentatív jelenet, ahogyan az előadás megteremti (egyik figurából „elómúti”, megszüli) saját zenészeit, hangszereit zenei világát. Vasile Sirlu zenei anyaga mintegy meghosszabbítja és kitejesíti a szereplők által énekelt korareneszánsz hangulatot teremtő dalokat, a fuvala és csellóhangot, illetve a vizespoharakból előteremtett, túlvilági csengésű dallamokat.

Az előadás tere egyetlen, barnás árnyalatokban fűdő, barlanghoz, anyaméhhez és földhöz egyaránt hasonlítható, üregszerűen kialakított tér. „Ami az előadást „környező” díszletet illeti, ez teljesen elrejtőzködött oda, ahol már senki sem látja. Maradtak a tárgyak, jelek, anyagok, kellékek.” (Stürmer) amelyeket a színészek maguk hoznak ki-, be és csoportosítanak át.

Az egyik figura (Molnár Levente) időről időre ritmikus dobolásba kezd egy fadarabon a színpad első felében. Ezzel az ortodox szertartásra emlékeztető hanggal kezdődik az előadás, és többször megismétlődik, mintegy keretbe foglalva a játékot a zenés-táncos montázs töredékeit. Az előadás festményszerű képpel indul: a színpad hátterében tizenhárom alak ül egy hosszú asztalnál, bármelyikük lehet a megváltó és mindegyikük tanítvány ugyanakkor, mindannyian Pantagruelnek és Gargantuának. A színpadon mozgó, táncoló, ritkábban beszélő alakok hasonlóan neutrális öltözetben jelennek meg előttünk: mindegyikük szeszínű, vagy inkább földszínű inget és nadrágot visel – ezek a bábszerű figurák egy homogén közösség tagjai, nem beszélhetünk közöttük való hierarchiáról, egy-egy személy legfennebb egy epizód erejéig válik önálló személyiséggé. A hagyományos jellemzők elve felfüggesztődik, a szereplők identitása csak részlegesen értelmezhető, nem lehet a pszichológiájukból levezetni a történeteket.

Az epizódyszerű cselekménysor laza egymás után fűzősében feltűnik egy figura (Dimény Áron) megszületésének, a rajta elvégzett műtétnek és halálának (megsütésének és szétépítésének) története. Ezt a figurát társai a színpad elején elszórt homokból ássák ki, találják meg – a figura homokból lesz és kenyérré válik, a hatalom által elfogyasztott étkeként végzi. A homokbuckából először egy virág nő ki – a látszólag terméketlen homokból életet, szépséget, művészetet jelentő törékeny test bújik elő. Az alatta levő testet a többiek segítik napvilágra és rögtön egy már-már groteszkbe forduló műtétnek vetik alá. Ennek során először eltávolítják belső szerveit, majd ezután zene-

szerszámokat, sőt zenészeket húznak elő belőle. Az eltávolított belsőégeket visszagyömöszölik a színészbe, aki ezután elkeveredik közöttük. Az előadás végén azonban újra találkozunk figurájával: társai rituálisan feláldozzák, kenyérszálába csomagolják és ember formájú kenyérré sűtik, őt tálalva fel a hatalmat (halált?) jelképező Kalapos alaknak.

Az előadásban központi szerepet játszik az evés, az ivás és a szexualitás. Az egyik jelenetben Pantagruel sógornőjének felhízalása látható. A színészek mechanikusan működtetnek egy futószalagot melyen, ételek és italok érkeznek a színész szájához. Hasonló szimbolikájú a kanalakkal való játék, egy évés jelenetben a kanalak függetlenítődnek a színészektől, groteszk módon irányítva azok mozgását. A jelenet vége a színpadot betöltő kanaleső, egy ezüst-sötét plaszticitású hangzó kép. Egy másik jelenetben egy színész csirkét imitál, a társai pedig mint grillcsirkét megsűtik és elfogyasztják – (a nő mint szexuális tárgy és táplálék). A megjelenített embercsoport leginkább primitív törzshöz hasonlít, ahol szertartások (pl. a kenyérsütés, a gabona behordása) és szakrális területek tiszteltben tartása (a Kalapos figurától való félelem, a poharak táncja és zenéje, illetve az Írás felmutatása) jelenítődik meg. Az egyik jelenetben a közösség magának alkot rejtélyes alakokat, bálványokat: egy uborkapokolásos, „mumifikált” alakot és szellemeket, képzelt lényeket. A színészekből és tárgyakkal megképzett beazonosíthatatlan fiktív lények jelenete az előadás egyik legexpresszívabb képe. A lódobogással, harangszóval, zajokkal felerősített jelenetnek vége szakad: az eszmélő figurák kibújnak lepleik alól. A hamis bálványok magukat leplezik le. A reneszánsz gondolkodású ember megjelenése azonban még várat magára: a „tömeg” megsűti az áldozatként kiszemelt figurát, felajánlja őt a reális (nem általuk létrehozott), őket rettegésben tartó Kalapos figurának, ez elől azonban egy másik bálványt, a felülről lassan leengedett bikánál keresnek menedéket.

Természetesen egy ilyen leírás sem más, mint nézői asszociációk sorozata. Silviu Purcărete előadása nem írható le szokványos kritikai módszerekkel, lévén magát a diskurzust utasítja el – szakít a realista színház formanyelvével: a spontán dialógusok és a szereplők jellemeinek kibontásából szeveződő cselekmény elvével.

ILLYÉS ISTVÁN

Pantagruel sógornője (Hommage à Rabelais)

Rendező: Silviu Purcărete, díszlet- és jelmeztervező: Helmut Stürmer, zeneszerző: Vasile Sirlu, a rendező munkatársa: Cristian Stanca. A Rabelais-év jegyében született nemzetközi produkció alkotói a Silviu Purcărete Társulata (Lyon), a Kolozsvári Állami Magyar Színház, a Szébeni Radu Stanca Színház és Nemzetközi Színházi Fesztivál.

LÁNG ZSOLT

Városom

A magány stigmatizáló ráadás állapot, a maga mámorító és fatális élesítésével egy pillanatra boldoggá tesz. Mintha erre születtem volna. Sőt, erre fogtam.

Anyám felültetett kerékpárja vázára, és a szeles Kölcsey utcán vitt magával. Soha nem tanult meg rendesen biciklizni, folyton leesni készült, mint egy artista, aki a magasban kifeszített kötélén egyensúlyoz. Nekitaszított a hideg hajnali szélnek. Másnap már végigbőmböltem az utat, mert tudtam, mi lesz a vége: becsapódik a barna vaskapu, és egyedül maradok. Egy hét alatt megtanultam járni, sőt. Káromkodva szuszogtak mögöttem a bölcsődei dadák, mert úgy rohantam, hogy nem bírtak utolérni. És már-már megmenekültem a vaskeblek börtönéből, ám akkor anyám megfordult, és tekintetétől megtorpantam. Beszélni még nem tudtam, így aztán futyultam a szavakra. A dadakarmok testembe mélyedtek. Anyám mozdulatlanul állt, arcán zavar, nem, inkább düh és türelmetlenség. Kalimpáló lábammal hasába rúgtam, vagy tán egyenesen a mellébe. Az általános ekese-redettség ledobta a látszat burkait. Lábamban a rúgás és a futás fájdalom, a remegés, amely a csontvelőig hatol, és a korai halálvágy szívemben. Magányra neveltem.

Ha nincs az a fojtogató meleg, talán kiugrom, és utána rohanok. Benne jártunk az éjszakában, ám sehol semmi frissülés, mint feslett erkölcsű szobákban, ahol nem merik kinyitni az ablakot. Sietett, mert futtyentett a vonata. Vagy csak én hallottam? Mondani akartam valamit, meg is szólaltam, de semmi. Talán nem jött ki hang a torkomon.

Azt hiszi, a rabja vagyok. Szabad ember, megveti a rabokat. Három perc volt az egész, a taxis repesztett, mint aki most vette az autóját, és ki akarja próbálni, mire képes, meg aztán különben sem volt forgalom. 16 szelepes Corolla, büszkélkedett, miután megfordult, és elindultunk hazafelé.

A forróság elviselhetetlen. Ha nem idegenkednék ettől a szótól, azt mondanám, nyomasztó. Micsoda város! Amikor kiürül, akkor sem tud felszusszanni, mert az utcák tovább vonaglanak egymás hurkaiban. A sötétség áthatolhatatlan és nehéz atmoszférájú, a sarki lámpák fénye elvész a kanyarokban.

Ha van Isten, a sötétben is látni kell, mi van bennem, és ő majd megérteti velem... Ha nincs, utalnom kell arra, amit senki elől nem rejtegetek. Olyan va-

gyok, mint egy egér, aki fülig szerelmesen odadobja magát az éhező macska elé.

Azt kérdeztem a taxistól, mennyiért hajlandó utolérni a vonatot. Azt felelte, nincs az a pénz, elege volt mára. Magány a végzetem.

Agyam, mint valami fantasztikus folyondár, kinőtt a koponyámból, és a száguldó szerelvény után vetette magát. Láttam őt a vonatfülkében. Gyönyörű szemében az iris ezüstlő rajzolata. Ugyanúgy vonzza a tekintetet, mint a csalódások kusza vonalú levezetése tévedt kármivörös hím bogarat a harmatcsepp nőtiszta fénye. A bogárnak nincsenek fenntartásai. Ha ismerné a szófényezőket, és lelkükben meglátná a rongyemlékeket, óvatosabban duhajkodna.

A vonaton összefut Károllyal, egykori barátommal, akivel épp miatta rúgtam össze a port. Charli! Most is teszi a szepet, nyakkendős neohippi, azt selypegi neki, megkívánta a fülebeli szexet. Hallom csengő-bongó nevetését, száll és köröz, adakozó és adakozó, nem érez korlátokat; és a tomboló szabadságvágy szenvedélyes körtáncában már együtt nevetnek. Gurgulázza a nevemet, azzal korbácsolják a csúcsra magukat. Mulatnak komikus sorsomon. Forró a nevetés, forró hullámok áradása olvasztja a fagyott ösztönöket. Charli, ne tovább!

Amikor hazafelé tartottunk, a taxis Corolláját dicsérte, és éreztem túlfűtött hangjában, hogy szerelmes a járgányába. Szerelmesen elvakult, mert nem veszi észre a lengéscsillapítók siralmas állapotát. A kocsiszekrényen végigfutó döndülés a talpamban sajog, az ülésen keresztül átfut a gyomromba. Hátraléte dobált flakonok, szalvéták, rendtelenség, mint megözvegyült férfiak lakásán. Kérdeztem, mi lett a kutyájával, merthogy róla mesélt a múltkor. Ingerülten nézett rám. Miféle kutyával? Taxisbetegség a feledékenység. Egy férfi lelkében végbemenő különös változásokról, midőn beáll taxisnak, filmek születnek... Magával vitte az asszonyom, veti felém később a foga közül, de meg fogom keresni őket. Közben kiemel a kesztyűtartóból egy tömött nejlonzacskót, és kihajítja a leeresztett ablakon. Hallom a csattanást a mögöttünk hagyott úttesten.

Kifizettem a fuvar, tárcájába rakta a pénzt, aztán ő is kiszállt. Ahogy a járdáról hátranéztem, láttam, megáll az akácfánál vizelni. Elhízott férfi volt. Nemcsak a válla, oldalán a vastag szalonna is rázkódott

a sírástól; szinte teljesen kopaszra nyírt tarkóján, a tuskék alatt is könnyezett a bőr.

Megtorpantam. Teste mintha üvegből volna. Látom, mennyire más! Az ő testében foltalan csillogás, akárha egy frissen elmosott, törékeny üvegfózon pillantottam volna keresztül. A szimmetria is megejtő volt, a jobb és a bal azonossága. Érthető, könnyen felfogható matézise volt a testnek, páros és páratlan függvények aszimptotikus nyúlánkozása a függőleges tengely mentén. De így, a taxistestet mellé állítva, utólag is elromlik minden, aránytalanná válik, a lehető legaránytalanabbá. Onnan a járdáról, a rázkódót figyelve érttem meg, mit okozna egy férfikéz a csodálatos szimmetriában. A súlyos és idomtalan szív benyomódása, a vágótól duzzadt máj sötét tömegének ijesztő lihegése... Mintha a város szerkezete rátelepedne a teremtető képzeletre.

Kulcsra zártam az ajtót, és a kulcsot felakasztottam a tükör melletti szegre, szokott helyére. Ki ellen zárkózom be? Újból ketten vagyunk: én és a tükörképem. Soha nem szoktam bele a magányba, folyton reménykedem. Döbbenet érzélem, a tükörbeli alak, akiről eddig azt hittem... most nem ballal, hanem jobb-jával nyújtózkodik a szeg felé. Mégsem én? Hát akkor, nosza, összebarátkozhatnánk, megbeszélhetnénk, minek mi az értelme és a jelentése, vagy csak úgy, fecsere-szénénk, kellemesen üldögélve az ágyon, akárha hús folyóparton, a nyárfák alatt. Lám, egy légy is zümmög valahol, ki kellene szabadítanom, és máris volna még valaki. Készségesebb a tükörképnel. Mert ahogy a zümmögésre figyelek, a tükörkép is rögtön elfordul, a menekülés útvonalát keresve. Milyen idegenül méreget! Mit nem adnék egyetlen pillantásáért, amelyben felfedezném bogáryi lobbanását a szenvedélynek.

Soha nem hittem, hogy ilyen könnyen el lehet menni. És most e könnyűségtől megrémülve fekszem rémes ágyamban, amely rabjává tett, mint a szurok.

Hiába terveztem örökösen, hogy a dadákon fogom megbosszulni anyám hütlenségét, mindig pórujt jártam. Hiába lettem a legügyesebb képmutató. Egy idő után nem bírtam szaladni: a csípős fájdalom ébredéskor előtölte testemet, és mint valami paralízis gyereket kellett az öltözőasztalra felrakni. Én meg katonai közönnyel vártam, hogy átöltöztessenek.

Ugyanilyen meredten fekszem most az ágyon. A lelkem szabadságra vágyva kilibben testemből. De elkapják a vöröshajú kerubok, és az Úr tüzes valla-tókamrájába zárva, csigázni kezdik. Nem tudják szóra bírni. Végül titkos fegyverükkel, a kéjgázal is megpróbálkoznak, de az is eredménytelen. Ám attól leg-alább a lélek nevetésre fakad, és éktelen hahotájától a kerubok aranyból öntött arcán is átfut egy szá-nakozó mosoly.

LÁSZLÓ NOÉMI

Megélhetés

Amikor adott szó nem bizonyos de bármely szó ha odaadták

amikor minden szó adott fejemben nem járnak kapott talált szavak vett csak adott

amikor adott szó nem kiadott nem kiköpött kiszórt kihányt nem kivetett kiszáradt

amikor adott szó egyszerre két helyen aránylik az örökkévalósághoz

amikor adott szótól függ minap mivel és miatjánk nem ige kezdetben vala adáskor szóvá lett személy

adott viszony ismérve: mi a számonkérhető, ami a szívemen a számon

kérdés csak az: adott szívzajszóbból ki él meg?

Mérlegelni

Viszonylag könnyű eltérni a szálát hős, holdvilágos éjlekek külön font párhuzamos szálát

a végtelenben, hol a hold a pont amiből ki a mindenséget

ez is viszonylag könnyű feladat leginkább akkor ha már darabokra gyomrunkban nyugszik minden izgalom

ne fátylat rá de spongyát közvetlenül a mozdulás pillanatában összehozható

fel- vagy szétkenhető a történet nyomán keletkező kihasználatlan térben

viszonylag könnyű eltérni a szálát aztán szevasz irány szevasz dimenzió

a feltámadó vaksötétben egy izzószálon függ az életem viszonylag könnyű

Határeset

A hang határa és a határ hangja kiáltáspuszta pusztába kiáltás kitancolás vagy visszatáncolás a puszta hallásunkkal még felfogható zsvajhatáron

a hang hatása hallgatólagos megegyezések esetében kényes határok közt mozog a homlokig annak alatta már hatásvadászat

a lakhatás egymás erőterében fegyverszünet vagy szerződéses béke ki vált szerez lop hamisít jegyet a győztes fél mennybemenetelére?

FERENCZ ZSUZSANNA

Kik és Mik

5.

Kiknek valaki SMS-t küldött. Azt írta benne: „Két és fél órát vártam a vonatra Kolozsváron. Rád gondoltam. Még jobban szeretlek.”

– Nahát – gondolta Kik. – Hogy mi minden meg nem történik manapság. Az üzenetet azonban elfelejtette aláírni az a Valaki. A mobilszám is ismeretlen volt, Kik különben is összesen vagy három-négy mobilszámot jegyzett be. Viszont nagyon örvendett, mivel szerette, ha szerették, és még jobban szerette, ha még jobban szerették.

Arra a következtetésre jutott, hogy az üzenetet bárki küldhette, akinek nem ismeri a számát. Ezek pedig nagyon sokan vannak, Romániában is, hát még a világon.

Elhatározta, hogy mind viszonszereti őket.

6.

Élete során Kik nagyon sok elméletet megismert a nyelvek keletkezéséről. De keveset tudott arról, hogy hogyan születtek meg a szavak.

Úgy gondolta, hogy például valaki meglátott egy követ, kiejtette a száján azt, hogy KÖ, s rögtön eldöntötte, hogy aszongya, a tárgyragos alakja pedig legyen KÖVET.

Ezek az ismeretlen szószülei valószínűleg nagyon jól érezték magukat, egy-egy újabb teremtes után.

Később eszébe jutottak a birodalmat alapító, idegen területet elfoglaló egyének.

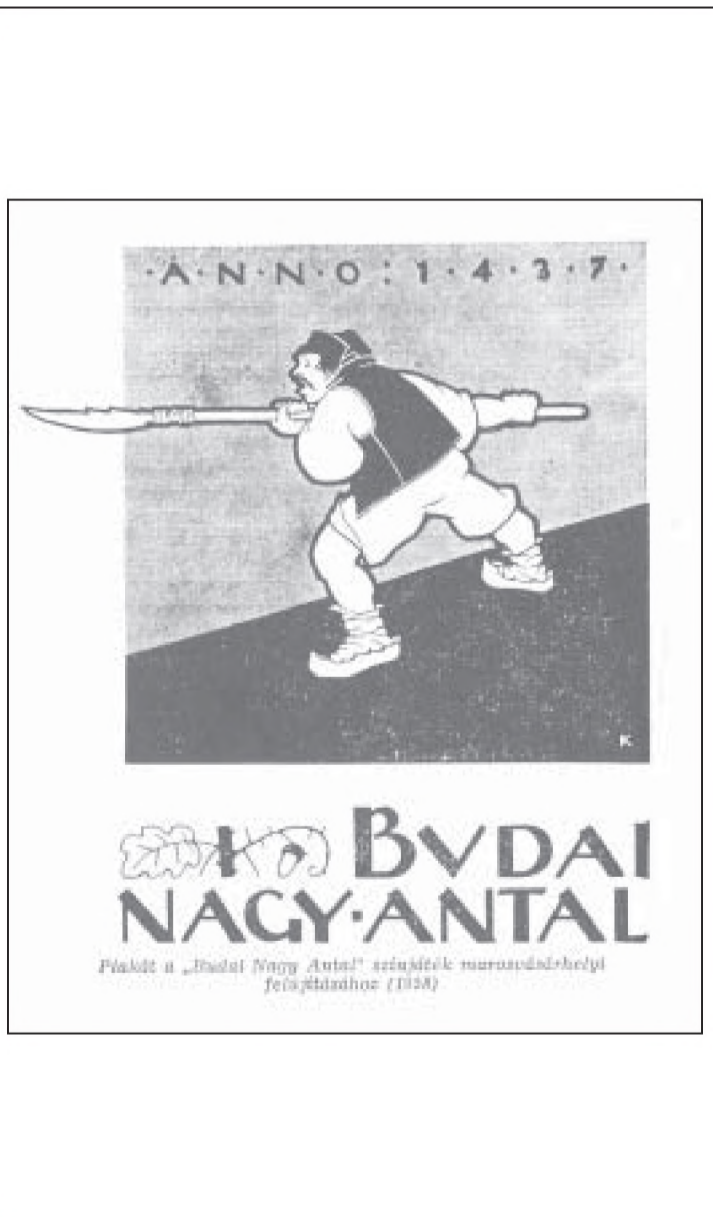
– Ha elfoglalsz egy lakott területet, el kell nevezned a falvakat, városokat – gondolta. – Mert különben talán nem is érzed a tiédnek, akkor pedig miért foglaltad el?

Úgy képzelte, a hódítás után leül valaki egy íróasztalhoz, elővesz egy ceruzát, írót, lúdtollat vagy számológépet, s kijelenti:

– Ezt a várost eddig Újhalomnak hívták. Kapja meg ezentúl a Novhal nevet.

– Igen, ezek a keresztszülei ilyenkor szintén Istennek érezhetik magukat – gondolta Kik. – Viszont teljesen feleslegesen: soha senki se akar majd emlékezni rájuk. Se a vesztesek, se pedig a győztesek.

(Folytatjuk)

Kós Károly transzszilvanizmusa – mai szemmel

Folytatás az I. oldalról

Sőt, ezt az Erdély népei ellen (a magyarok ellen is) irányított merényletet, melyet aztán a kiegyezés „véglegesen” szentesített is, a „nagy háború” után húsz esztendővel ismét képesek voltunk elkövetni. Azaz mit sem tanultunk a történelemből. Észak-Erdélyt ismét beolvasztottuk volna Magyarországra, még hozzá a különállás, az autonómia, a másság elismerésének komoly nyomai nélkül.

Hiába figyelmeztetett Kós a fent idézett *Erdély (kultúrtörténeti vázlat)* című 1934-es munkájában:

„Hogy mi lesz Erdély népének és kultúrájának útja a jövőben, az jórésben Erdély népeitől függ. – A história bizonyítása szerint Erdély azoké a népeké volt, akik ezt a földet, ezt a sorsot és ezt a pszichét vállalták és azoké lesz a jövőben, akik azt a jövőben vállalni fogják. Erdély sorsa akkor volt a legboldogabb, kultúrája akkor virágzott ki leggazdagabban és legteljesebben, amikor népei egy akarással vállalták a külön Erdélyi sorsot és építették azt külön erdélyi eszükkel.

Kós Károly sírja a házsongárdi temetőben

...De amely nép valaha is elejtette Erdélyt, az a nép és kultúrája elesett itt a múltban és el fog esni a jövőben is menthetetlenül...

Nem hallgatott rá senki, az egymást követő magyar és a román nacionalisták testvéri „egyetértésben” tagadták meg Erdély múltját és jövőjét.

A románok 19-ben és 45-ben maguk is úgy szerették volna beolvasztani a történeti Erdélyt a Régi Királyságba mint egy halom ócskavasat. S ezt a beolvasztási szándékot erősítette meg, az 1945-ös újabb impériumváltás, majd az 1989-es „forradalom” is. A szászoktól és a zsidóktól fokozatosan megszabadították Erdélyt, s az értelmiség felszámolásával, a kiáramlás alattomos ösztönzésével, a közösség gazdasági ellehetetlenítésével a magyarság számárányát is mélyen a természetes szint alá szorították le.

Ennek a „politikának” a kudarca válik mára látványosan is nyilvánvalóvá.

A politika szót azért kellett idézőjelbe tennem, mert ami Erdély vonatkozásában mindkét részről történt, az éppenséggel ellentéte a szó voltaképpeni értelmében vett politikának. A politika ugyanis a realitások elismerésének művészete. Alapvető célja minden körülmények között a spontán egyensúly, s az ezen alapuló társadalmi stabilitás megteremtése.

A tradicionális társadalmakban az egyensúlyt még a társadalmi tér harmonikus szerkezete garantálta. Minden társadalmi csoportnak jól meghatározott és „örökre” szóló helye volt a nagy egészben (az organizmusban). Senki nem kérdőjelezte meg a másik pozícióját, mert azt az istenség által rögzítettnek tekintették. De a meghatározó társadalmi csoportok (a rendek) nem csak elégedettek voltak saját helyzetükkel, büszkéik is voltak teljesítményeikre, melyeket a nagy egész szempontjából joggal tekinthettek nélkülözhetetlenek.

A rendi társadalmak felbomlását követően ez a statikus igazságosságra alapozott társadalommodell egy másik, dinamikus igazságosságra alapozott modellnek adta át a helyét. Az új modellben a stabilitást már nem a társadalmi tér szerkezete garantálta, ez ugyanis fellazult, az egyes társadalmi csoportokat

elválasztó falak leomlottak, a társadalmi tér átjárhatóvá, a csoporthatárok képlekenyekké lettek. A társadalmi mozgásokat szabályozó értékek többé nem örökre szólaltak, hanem az állampolgárok épp adott érdekei határozhatták meg őket. Az értékhierarchia tehát a spontánul alakuló társadalmi erőviszonyoknak megfelelően maga is újra és újra átrendeződhetett. Az egyensúly most már a társadalmi időben valósult meg. A különböző ideológiák által szentesített értékrendek mindenek előtt egy *konzervatív* (ez utóbbi részének tekinthető a kereszténydemokrata, néppárti, kulturális nacionalizmusra alapozott irányzatok is) és egy *liberális* (ez utóbbiba sorolhatók a szocialista illetve az állampolgári nacionalizmusra alapozott ideológiák is) egymást váltják a hatalomban, ahol is az általuk képviselt értékrendek által kínált teljesítménypotenciált kimerítve, mind több – csak az ellentétes értékrendek által kezelhető – feladatot halmoznak fel. A lakosság a halmozódó és az uralmon lévők által szemmel láthatóan megoldhatatlan problémák láttán egyre inkább az ellentétes ideológia híveirez pártol. De rövidesen azok is hasonló sorsra jutnak, a saját ideológiájuk által kínált teljesítménypotenciált kimerítve, nekik is rövidesen át kell adniuk a hatalmat. Így módon, időben és egyoldalú politikai törekvések révén ugyan, de a két alapvető ideológiai irány közt dinamikus egyensúly alakul ki.

A folyamat azonban csak akkor működhet olajozottan, hogyha a konkurens felek egymás létjogosultságát fenntartások nélkül elismerik. Ha ez nem következik be, ha a szemben álló felek, részletüket negligálva, nem csak az egész képviselőjében kezdenek ágálni (ez átmenetileg még jogosult is lehet), hanem önmagukat az egész kizárólagos és örökévaló képviselőjének minősítik, s az ellenfelet mint az egész biztonságára, sőt létére törő idegen elemet démonizálják, a küzdelem (a szó mélyebb értelmében) többé már nem tekinthető politikainak. Ettől kezdve a tét nem az egyensúly kialakítása, hanem annak minél teljesebb felszámolása, az ellenfél megsemmisítése.

A szabad politikai küzdelem egyik leghatékonyabb akadályává a kulturális szempontok abszolútizálása válhat. S ez minálunk, Kelet-közép Európában mindenütt be is következett. Márpedig ha egy – természete szerint többkultúrú – társadalomban a

kultúrákat hierarchizálják, az egyik nyelvet és kultúrát hivatalossá, a másikat vagy a többi másod vagy harmadrendű (jó esetben is csak megtűrt) kultúrává minősítik, a szó fenti értelmében vett politikai harc lehetetlenné válik. A domináns kultúra a vele versengő kultúrák politikai szöszölőit minden további nélkül a társadalmi egész stabilitását sőt létét fenyegető „idegen” és/vagy „nemzetellenes” személyiségként bélyegezheti meg. A kirekesztés „politikája” a szó eredeti értelmében vett (Nyugat Európában tapasztalható) politizálást tényleg lehetetlenné teszi. Ezzel azonban távlatilag a kirekesztők maguk is bukásra ítélik önmagukat, hiszen az ellenfeleket kirekesztve, végső fokuk magukat is kirekesztik a politikai közösségből.

Kós Károly mintha éppen ezt ismerné fel, amikor azt állítja, hogy *„...De amely nép valaha is elejtette Erdélyt, az a nép és kultúrája elesett itt a múltban és el fog esni a jövőben is menthetetlenül...”*. Az ugyanis, aki pusztán saját közössége érdekeire van tekintettel *„az itt való szellemi életmunka eredményeinek minden más eredménytől való különválóságát, viszont minden itt való eredménynek közösségét”,* azaz az erdélyi társadalom organizmusát, a sajátos erdélyi teljességet árulja el.

A Kós Károly-i transzszilvanizmus gondolata lényegi aspektusaiban egy olyan többkultúrú politikai közösség lehetőségét vetíti előre, melyben az egyes kulturális csoportok által képviselt értékpreferenciák is a politikai értékpreferenciákhoz hasonlóan alternálhatnak. Amikor az egyes kulturális közösségek tagjai „átszavazhatnak”, azaz képletesen és szó szerinti értelemben is átjárhatnak egymáshoz. Ennek azonban az egyes kulturális közösségek tényleges egyenjogúsága, az együtt élő közösségek kölcsönös többnyelvűsége, a kölcsönös asszimiláció elvi lehetősége, s következésként az adott közösségek távlati létbiztonsága az alapvető feltétele. Hogy ettől még messze állunk? Tény. De az is tény, hogy – elvben legalább is – mind közelebb kerülünk hozzá.

Úgy tűnik, most az Európai Unió küszöbén, Kós Károly transzszilvanizmusa aktuálisabb, mint korábban bármikor.

S nem csak Erdélyben, a többkultúrú politikai közösség gyanánt megszülető új Európában is.

SZABÓ PÉTER

Zebegény

(In memoriam Kós Károly)

hajnal teríti rám hideg subáját,
az este gondolataim messze röpítette;
az árny még itt lopakszik, de utálják
a reszkető fények s így szedik szét
körívekre...

hajnal teríti rám reszkető fényét,
régli dallal jön az új szabadság ígérete;
tág teret zeng, tervek lehetőségét –
vajon mi valósul meg, minek lesz itt élete?

zöld domboldal rengetege az este,
opálos derengés: folyó felszíne a hajnal;
vonz, rejtelmekkel telve erdeje,
felszabadít, ott lélegzem a Dunakanyarral...

ősi táj teríti rám hangulatát,
büszke Erdélyt és szecessziót rejt „új”
temploma,
– a kerítésen vad kutya ugat át –
„sváb házakban” volt itt (rég) magyar festők
otthona;

a tiszta lég ott vibrál képeiken,
a nyugalom vakációs hangulatot áraszt –
hatalmas művészek nagy lépteiben
gyermeteg hajnal tipeg, és itt ez mégsem
fáraszt...

fenséges táj halk lakója az ember,
birtoka a végtelen tér, a végtelen remény;
nem azért nem hangoskodik mert nem mer
tudja, ő itt biztos kormányos a sorsa
tengerén.

Temesvárott született 1883-ban négygyermekes postatisztviselő egyetlen fiaként. A temesvári református kollégium elvégzése után a József Műegyetemen mérnöki szakra jelentkezik, majd két év múlva átiratkozik az építész szakra és itt szerez diplomát. Még egyetemi hallgatóként építészeti felmérő tanulmányutat tesz Kalotaszegre. Kezddő építészként különböző építészeti irodákban dolgozik (Pogány Móricnál, Maróti Géznál, – meghatározó volt Györgyi Dénessel való barátsága), majd a Székelyföld építészeti tanulmányozza. 1910-ben földet vásárol a kalotaszegi Sztánán, felépíti a nyaralóját (a későbbi lakóházát) és feleségül veszi a türei ref. lelkész leányát.

27 éves, amikor 1912-ben, már diplomás építőművészként részt vesz az Állatkert pavilonjainak építésében. Akkor már az irodalom jó fülű értő tudomásul vették, hogy három évvel azelőtt (1909-ben) „Átíla királról ének” című, ódon nyelvi ízekkel teljes, kitűnően verselt krónikás epikájával sajátos egyéni költői hangot ütött meg az urait kereső új magyar költészetben

1914-ben az I. világháború kitérője után a munka nélkül maradt építész Sztánára költözik.

Kós Károly

(1883–1977)

1915-ben bevonultatják a kolozsvári gyalogezredhez, de hamarosan leszerelik a kultuszminisztérium kérésére. 1916-ban az utolsó magyar királykoronázásra (IV. Károly) a budai vár díszítésére kap megbízást. 1917-18-ban állami ösztöndíjként Sztanbulban tanulmányúton van. 1918-ban az Iparművészeti Főiskola tanárának nevezik ki, de nem foglalja el katedróját, erről így vall: *„...a döntés nehéz volt... hiszem, hogy Erdélyben nagyobb szükség lesz rám mint Budapesten... és itthon maradtam”*.

1919 után alkalmi munkákból él, műszaki rajzoló, nyomda-grafikus, illusztrátor, újságíró, plakátrajzoló, valamint tervez: ex-libriseket, bútorokat, emléktáblákat, síremlékeket. 1921-ben egyik alapítója az Erdélyi -, későbbi nevén Magyar Néppártnak. 1922-ben a Vasárnap c. képes politikai újságot szerkesztette.

1924-ben több barátjával együtt létrehozza az Erdélyi Szépművés Céhét, Erdélyi Szépművés Céh nevű kiadóvállalatot, amely az egész romániai magyar irodalom otthona lesz. Ennek mindvégig ő az igazgatója. Bánffyval együtt ő hozza létre az Erdélyi Helikon című nevezetes és magas színvonalú folyóiratot, amely szervezi és egybefogja a magyar írókat, költőket. Ennek mindvégig ő a felelős szerkesztője. Az irodalmi találkozóknak ő a főszervezője. Miközben fest, ha ideje adódik, grafikákkal illusztrálja a saját és az író-költőtársak műveit. Többek közt a linómetszeteknek is híres mestere. Ezekhez a nyomógépeket is ő maga tervezi, sőt ő maga szerkeszti össze. Hiszen a műszaki otthonosság is hozzátartozik boszorkányos ezermesterségéhez. És minthogy a politikai élet úgy követeli, vannak évek, amikor a bukaresti parlamentben képviselő-

lőként is hatásos szószólója a magyar érdekeknek. Mindez háttér az irodalmi művek létrejöttéhez. Szükség van jó magyar irodalmi művekre, igényli az erdélyi magyarság. Születnek is kitűnő regények, versek, novellák, drámák. Hiányzik azonban a magyar múlt olyan idézése, amely erőt ad a magyar jelenhez. Hát ha nem írják meg, majd ő, Kós Károly építész, festő, grafikus, művészettörténész, etnográfus, igazgató, felelős szerkesztő majd megírja ezt is. Így ezzel a megfontolással lett Kós Károly egyszerűen remekíró.

Részben a magyar kisebbségpolitika, részben demokrata szelleme miatt, részben az erdélyi nép elszegényedése miatt nem kap komoly építészeti megbízásokat, csak kisebb, szerényebb munkákat. Így vall építészetről: *„a divatos közép-európai szecessziós és a hazai ún. tulipános magyar stílustörekvések mellőzésével, a korszerű építészeti magyar stílusváltozatát a magyar építőhagyományok alapján és a magyar nép építőformáló gyakorlata szellemében igyekeztem kialakítani”*.

1944-ben sztánai házáat kirabolják, részben elpusztítják, emiatt beköltözik a családjával Kolozsvárra a testvéréhez. Itt kezdi újra az életet a semmiből, az újjáalakult Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnök-igazgatója. 1945-46-ban a Magyar Népi Szövetség elnöke, 1946-48 között nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola dékánja, majd 1953-ig tanára. 1948-49 között munkatársa a Világosság c. lapnak.

1977-ben Kolozsvárott hunyt el.

Franyó-univerzum

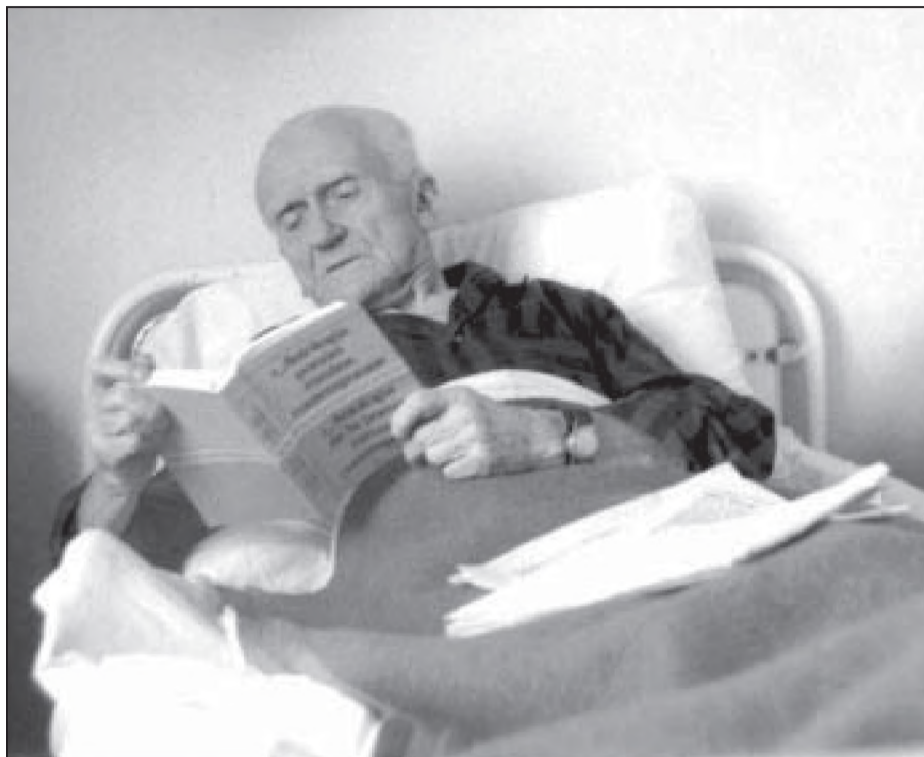
– negyedszázad távlatából –

Egy hűvös, decembervégi napon, huszonöt esztendővel ezelőtt szomorú hír járta be Temesvárt. Franyó Zoltán, 91 éves korában az örökkévalóságba távozott. Amikor összecsengetek az évbúcsúztató pezsgős poharak, már nem ihattunk az egészségére.

A temetéssel is várni kellett. 1978. január harmadikán zúdult koporsójára föld a Lippai úti temetőben. A Franyó nélküli évek repültek, mint a szélvész. Hiányát naponta éreztük, irodalomszervezői munkásságát, baráti támogatását fájdalommal nélkülöztük a következő évtizedekben. Könyvei – egy könyvtárnyi kiadány – megmaradtak, bármikor elővehetjük, újra meg újra olvashatjuk, ízlelhetjük, miként zeng fel magyarul a világlíra megannyi gyöngyszeme. Az Ősi örökség (életmű sorozatának első kötetét ezzel a címmel indította 1973-ban a Kritikon Könyvkiadó) ma már mindenkié, aki be akarja utazni a lírai világtájakat.

A Herder díjas magyar író, aki az örök fiataltságot testesítette meg, mégis lassan a feledésbe merül. Ha valami élteti őt, az a hatalmas anekdota-tár, amelyet egykori kortársai oly gyakran felelevenítenek. A hosszú élet megannyi korszakában, majd úgyszólván minden esztendejében tett valamit Franyó azért, hogy alakja legendává váljon. Azt is mondhatnám, hogy versengenek egymással a „mesélők”, hogy ki tud jobb sztorit elmondani Franyóról.

Az én sztorim nem fakaszt nevetést, még akkor sem, ha Franyó a hőse. Azt szeretném felidézni, ami számomra mindig tisztelettel övezi a nagy íróbarátot.

Kórházi felvétel

(Döry Katalin fotója)

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Elmondani, hogy Bécsből táviratozott, ki ne felejtjük őt a Végvári Napok irodalmi rendezvényeinek műsorából, ahova pontosan meg is érkezett, és ahol virágosót hullattak ősz fejére, majd átnyújtották neki a bánsági település jelképes, fából faragott kulcsát. Ezt a végvári ereklyét ott őrizte magas kitüntetései mellett, talán azért, mert érezte, az olvasók szíve dobog benne.

Felidézném azt is, amikor halála évében a kórházi ágyon feküdt, s kéziratok halma volt a takarója. Mellette, az éjjeli szekrényen, a széken kedvenc kötetei sorakoztak, amelyek között első helyen állt Goethe Faustja, s amelyet élete végéig javíthatott, tökéletesített. Szokatlan dolog, hogy valaki kórházi fotóval ajándékozzon meg egy újságíró, de Franyó ezt tette: dedikálta nekem életének utolsó felvételét, a következő sorokkal: „*Marikának, kórházi tanúságom és tanultságom napjaiból, szeretettel Franyó Zoltán*”.

Valahol a nagyvilágban, valahol Temesváron, a Bogdánestilor út 19. szám alatt van egy alkotó műhely, melynek ablakai nemrég még a végtelenbe nyíltak. Van egy virágos kert, a ház előtt földig hajló ágakkal bólogató öreg fa, van csendes kertek felé tekintő erkély, s a szemközti tömbház negyedrészéig tekintő erkély, s a szemközti tömbház negyedrészéig tekintő erkély is. Abban a könyvtár-műhelyben inaskodtam én is, sok más fiatal íróval együtt, a Mester szárnyai alatt. Ma már bronzba merevedett arca tekint ránk, a ház előtti udvaron (Jecza Péter kitűnő szobra). Az emlékezés fénye borítja rá a glóriát. Most és mindörökké.

A barbárokra várva – a bárány és a farkas regénye

„Mert itt az est, s a barbárok nem jönnek. Néhányan, kik a határról érkeztek, azt állítják: barbárok nincsenek.”
(Kavafisz)

Amikor kézbe vesszünk egy könyvet, amelyet Nobel-díjas szerző írt, egyfajta várakozással tekintünk a lapokra, hogy a szöveg olyan száraz lesz, mint Sartre, olyan hajszálpontos, mint Hemingway, esetleg arra gondolunk, hogy különösebb kertetés nélkül mondja meg a dolgokat, mint Kertész. S ha ez megvan, akkor elvárjuk a magvas, hosszú és igen mélyértelmű mondatokat is, melyekből idézni lehet, mert olyan szépen kihagyozva és mégis pontosan illeszkednek a szövegbe, hogy nyugodtan átemelhetők egy éppen folytatandó társalgásba.

De Coetzee csalódást okoz. Az első száz oldal után, már gyanakodni kezdek, aztán rájövök: Coetzee az a szerző, aki nem akar oldalakon keresztül magvas eszméket taglalni, nem csupán a körmonfont ítésekhez és vájtfülű olvasókhöz kíván szólni. Mondatai olyan egyszerűen és maguktól értetődően mozognak, vándorolnak el az olvasó szemei előtt, ahogy csak homokdűnék szoktak.

A határszéli városba megérkezik egy katonatiszt, akit a Birodalom fővárosából küldenek, mert a Birodalom határait „fenyegetik” a barbárok. Atveszi a hatalmat a város idősödő és elhízott bírájától, ártatlanokat kínozt meg, mindenre vakon halad, hogy teljesítse kötelességét és tulajdonképpen nem ér el semmit. Azazhogy. Mégis sikerül 12 barbárt foglyul ejtenie. Ezeket megkínozza, elpusztulnak. A bíró, akinek – amúgy káfkaián – nincs neve; és nem más, mint az elbeszélő, egy lányt mégis megment. Egy törött bokájú lányt, aki nem lát, csak, ha oldalra néz.

Ez az a pillanat, amikor hirtelen minden mondat fontossá válik. Az olvasó elkezd visszafele lapozni, szimbólumokat gondol a sorok közé, váratlan események eljövételét, civilizátorokat és barbárokat sejt minden mondatstörletben, de tulajdonképpen – nem történik „semmi”.

Mégis – mitől válik fontossá minden? Talán azért, mert elkezdjük érezni, némileg modorában, hogy az idők vége fele tartunk, esetleg arra is gondolhat a meglepett befogadó, hogy ennek az évrnek a története tulajdonképpen „egy évszázadnál is hosszabb”. Nem véletlenül, használok ezt az „évszázadnál is hosszabb”-at, ugyanis a bíró, bizonyos pillanataiban igenis hasonlít Ajtmatov Forgeteges Edigéjéhez, csakhogy ő, nem a vasúti sínek mellett bókászó-kutató rókában rejtőző lelket fedezi fel. A bíró a barbár lányban megbúvó megismerhetetlenlennel szembesül. Azzal, hogy valaki tökéletesen idegen marad a számára.

A bíró egyébként is, egyik jellegzetes prototípusa az idegennek, a város lakói nem érdeklődnek igazán, puhán és tohonyán nyugszik bele a vidéki, határmenti életbe, ahol a laza erkölcsök közepette is: 30 évig fenntartja a rendet, ami számára megváltoztathatatlannak tűnik. De a dolgokat, az ottani rendet, a határsávbán élők jellegzetes

létmódját mégsem érzékeli tökéletesen. Azt hiszi, mindent jól lát, de nem lát sokkal többet, mint az örökké fekete napszemüveggel (v.ö.: A játszma vége) járó Joll ezredes, aki megfosztja a békebeli időkben gyakorolt hatalmától. Vidéki kultúrember, aki helyett, hogy hegedűn játszana, mint Karácsony Benő egyik regényhőse, inkább furcsa fadarabkákat gyűjt, amelyeken valamiféle írást vél felfedezni. Az irodájában fenntartott viszonylagos rend, az ásványok gyűjtése, a helyi prostituáltakkal való eléggé rendszeres nemi aktusok, nem egyebek, mint egy vezető pozícióba került hivatalnok mindennapi életének szokványos kiegészítői.

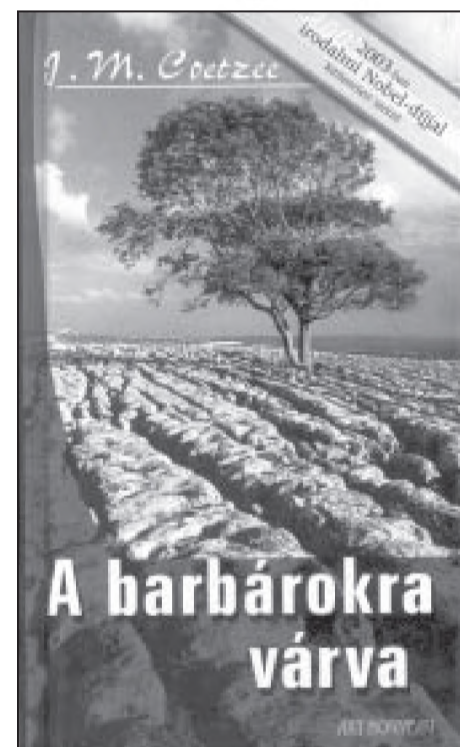
A regény azzal indul, hogy Joll ezredes megérkezik és valóban barbár, teljesen érthetetlen és érthetetlen módszerekkel (kínzás) próbál információkat gyűjteni a barbárokról. A bíró, az eddig fennállt rend tisztelője (békebíró) először megpróbál távol maradni az eseményektől, a történelem hullámainál, melyek átsapnak a feje felett, de aztán fellázad. Lázadása pont olyan értelmetlen, mint az, ahogy a bennszülöttekkel újra és újra kiáztatja a város közelében található homokba fúrt romokat. Értelmetlen későbbi rabsága is, hiszen a zárka ajtajába illő kulcsot bármikor megszerezheti, de ezt csak néhány hónapos börtön és megaláztatás után cselekszi meg.

A *barbárokra várva*, túl azon, hogy távolról utal a dél-afrikai társadalmi és politikai helyzetre – elsősorban: magánregény. Magánregény abban az értelemben, hogy a főhős magányos vándorlását írja le az önmegismerés útján. A bíró, ugyanis nem képes a mérlegelésre, nem tudja elhelyezni magát az adott helyzetben belül, nem tudja, hogy kicsoda is való-

ában: „Soha nem élt még ennyire tanácstalan és ártatlan ember a világon. Valóságos gyermek vagyok!”.

A hosszú, békésen és értelmetlenül eltöltött éveket azonban bűnhődni kell. Először társadalmi rangját veszti el, majd az önbizalmát, hiszen a barbár lányhoz nem tud közel kerülni (hiába kenegeti a törött bokájú lányt (v.ö.: Oidipusz) meztelen testét). Ez az a pillanat, amikor valami mégis megmozdul benne, elindul, hogy a lányt visszavigye övéhez: a barbárokhoz. A hetekig tartó út végén találkozik velük, átadja nekik a lányt, de nincs kommunikáció, a barbárok belső Kastélyába nem engedik be. Elindul visszafelé, és csak ekkor döbben rá, hogy a három magával vitt embert (tulajdonképpen teljesen értelmetlenül) majdnem a halálba rántotta. Mire visszatér – már ellenségnek tekintik, aki figyelmeztette a barbárokat az eljövendő hadműveletekre. Azt, hogy barbárok tulajdonképpen nincsenek, (akárcsak Kavafisz versében) hiába is mondja, börtönbe kerül, női ruhába öltöztetik, majd nem felakasztják, aztán hagyják, hogy koldusként tengődjön a városban „nem ismerik fel”. Ezek a tapasztalatok, aztán elvezetik egyfajta bölcsességhez. Ő, a bíró, aki csak koldussá süllyedve ismeri fel a koldussorban élő sanyarú helyzetét, rájön: ő se különb a valójában egyedülálló barbár Joll ezredesnél. Tudatosul benne, hogy nem más, mint egy báránybörbe bújó farkas, a Birodalom előretolt helyőrsége köré épült városban; a Birodalom békés arca, amely bármely pillanatban felveheti Joll ezredes komor vonásait.

Az értelmetlenség tudata, a labirintusban való reménytelen kiutérésre, az egész cselekményben megnyilvánuló finom erotika – a regény alapmotívumait képezik.

Az előbb felsorolt motívumok által létrehozott sűrű és feszültségekkel teli légkörhöz kapcsolódik a főszereplő visszatérő álma egy hóban térdelő gyerekről, akinek nem látja az arcát.

A hó és a gyermek fogalmai a tisztasághoz kötődnek, de ez az álom megfajthatatlannak tűnik, a főhős de az olvasó számára is. Az a kézenfekvő magyarázat, hogy ez az álom nem más, mint a tisztaság utáni vágy – nem elfogadható. Talán inkább arról van szó, hogy ez az álom nem más, mint a tisztább és konkrétabb formában megnyilvánuló értelmezhetetlen, amely a főhőst szembenézésre kényszeríti. Rájön, hogy ő a birodalom báránybörbe bújított farkasa, az állami terror eszköze, ha enyhébb formában is.

A könyv utolsó igazán izzó pillanata Joll ezredes visszatérése az ütöt-kopott kocsiban. A bíró és az ezredes (aki eredménytelen hadjárata közben elveszti fekete szemüvegét is) egyenlő félként néznek egymásra, de a végső konfrontáció elmarad.

Az egy év alatt egyetlen dolgot ér el a bíró: a tudatoság szintjét, ami nem kis dolog, még akkor sem, ha nem vezet el a megoldáshoz. Mert ahogy a regény (a tkp. általa írt könyv) végén mondja: „Mint mostanában oly gyakran, ostobán érzem magam, mint aki rég tudja, hogy eltévedt, de csak tör előre kuszálódva egy olyan úton, amely, meglehet, sehová sem vezet”.

KARÁCSONYI ZSOLT

(J.M. Coetzee: A barbárokra várva. Fordította: Sebestyén Éva, Art Nouveau Kiadó, Pécs)

John Maxwell Coetzee 1940-ben született, és jelenleg a Cape Town-i egyetem általános irodalmi tanszékének professzora.

A friss Nobel-díjas Dél-Afrikában és Angliában járt egyetemre, ahol nyelvészetet és informatikát hallgatott, majd az IBM-nél dolgozott programozóként. Később Amerikába költözött és tanulmányait a texasi Austin egyetemen angol irodalmi tanulmányokkal folytatta. Diplomamunkájában Samuel Beckett stílusát elemezte. Egyik leghíresebb és egyetlen magyarul olvasható regénye, *A barbárokra várva* 1980-ban jelent meg. Fontosabb díjak: CNA-díj (1980), Booker-díj (1983, 1999), The Irish Times-díj (1995).

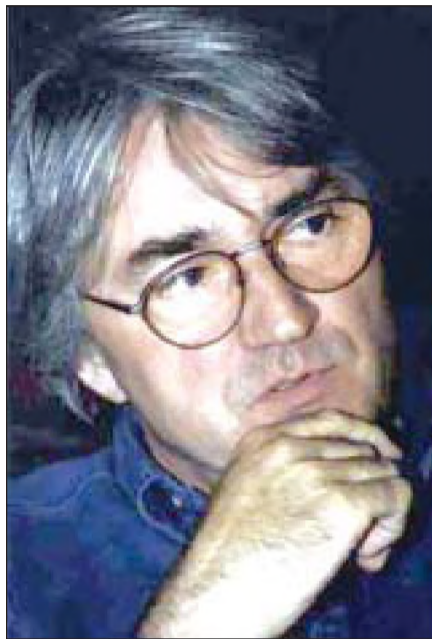
Forgatják a Sorstalanságot

A héten megkezdődött a Kertész Imre *Sorstalanság* című regényéből készülő nagyjátékfilm forgatása Budapesten. A főszerepet alakító fiú kilétét még mindig nem fedte fel a rendező, Koltai Lajos, aki a szülőkkel abban állapodott meg, hogy a néhez feladatát vállaló fiatalember egyelőre nem találkozik a sajtóval. Köves Gyuri alakítója a film abszolút főszereplője, a forgatásnak mind a hatvan napján szerepel a kamera előtt. A munka előrehaladtával a későbbiekben mód lesz beszélni vele is – ígérték.

A művet időrendi sorrendben forgatják le. Ezen a héten más budapesti helyszíneken és a filmgyárban is dolgoznak, január második felében a piliscsabai lőtérrel felépített barakkban folytatják. A filmre csaknem tízmillió eurót (kb. 2,5 milliárd ft.) költenek. Ebből 920 millió forintot a magyar költségvetés ad, a többi a német Euroarts, a brit Renegade Film, a párizsi Shoa Alapítvány és az európai filmalap, az Eurimages támogatása. Az utóbbi 650 ezer euró a legnagyobb összeg, amit magyar nyelvű film valaha kapott a szervezettől.

A premiért egy év múlva Budapesten tartják.

(NOL)

Koltai Lajos rendező

Kulturális hírek

Elkapkodták Szerb Antal könyvét

Még a müncheni DTV kiadót is meglepte Szerb Antal *Utazás és holdvilág* című regényének németországi fogadtatása: az első 25 ezer példányt pillanatok alatt elkapkodták a boltokból, és már javában nyomják a következő kiadást. A nagy siker részben a Márai- és Kertész-könyvek következtében Magyarország iránt megélni kívánó érdeklődésnek köszönhető, másrészt – legalábbis Ulrike Ostermeyer, a könyv lektora szerint – annak, hogy a mű minden generáció számára érdekes.

Olcsóbb műélvezetet!

Az olasz nemzeti örökségvédő csoportok pénteken felhívást tette közzé. Azt szeretnék elérni, hogy a vidéki olaszok kapcsolják ki televízióikat, és inkább a gazdag olasz kultúrát fogyasszák. Az örökségvédő szervezetek jutányos áron kínálnak múzeumi és filmszínházi belépőket, ha az illető bemutatja otthoni tévéje távirányítóját.

Munkácsy – rekordáron

A héten megdőlt a magyarországi festményár-rekord. A Mű-Terem Galéria budapesti aukcióján 75 millió kiáltási ár után 220 millió forintot ütötték le Munkácsy Mihály *Poros út* című képét. Az eddigi rekorder ugyancsak egy Munkácsy-mű, *A baba látogatói* volt, amelyért a Mű-Terem tavaszi árverésén 160 milliót adtak.

Fotók a színházból

Színészcsoportok, színpadi jelenetek, premierhangulatot sugárzó képek közé lép, aki felkeresi a marosvásárhelyi Azomures vállalat Petőfi téri üzletét. Bartha László színházi fotós színes és fekete-fehér felvételeiből hétfőn nyílt kiállítás, a fotókat Zeno Fodor teatrológus ajánlotta az érdeklődők figyelmébe. A kiállító a Tompa Miklós és a Liviu Rebreanu Társulat utóbbi évadjainak előadásain készült emlékeztető pillanatok örökítette meg, montázsai a produkciók lényegét, szellemét megragadva vonják magukra a nézők figyelmét. (*Népújság*)

Szerkeszti:
Bősörményi Zoltán,

munkatársak: Irházi János,
Karácsonyi Zsolt,
Orbán János Dénes,
Pongrácz P. Mária

http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével

Húsz új film

Legalább húsz új játékfilmet vetítenek majd a január 27-én kezdődő 35. Magyar Filmszemlén, amelyen első alkalommal adják át a Magyar Mozgóképi Mestere díjat. A tervek szerint a Filmszemle megnyitóját a Budapest Kongresszusi Központban tartják, a vetítéseknek és a szakmai programoknak ezúttal is a Mammut mozi és a Millenáris Park ad otthont.

Világok és virágok

Starmüller Katalin grafikai kiállítása nyílt meg szombaton délelőtt Kolozsváron a Gy. Szabó Béla Galériában. A Kolozsvári Külső Református Egyházmegye szervezésében rendezett tárlat megnyitóján Ferenczy Miklós református lelkész a házigazda szerepében emlékeztetett arra, hogy az adventi időszakban, az ünnepre való készülődés forgatagában is meg kell állni egy pillanatra, szellemi, lelki táplálékhoz jutunk. (*Szabadság*)

Magyar Magic

A londoni Freud múzeumban a huszadik századi festők képeiből *Festett álmok* címmel kiállítás nyílt a Magyar Magic kulturális eseménysorozat keretében. A január 18-ig látható tárlaton Lesznai Anna képei a mesék fantáziavilágába viszik a nézőt, Sassy Attila ópiumrévületű rajzai láthatók a falakon, és Csonváry Kosztka Tivadar különös, varázsos világába is bepillanthat a látogató.

Kafka-díj

Nádas Péter író vehette át az idei Franz Kafka irodalmi díjat Prágában. A díjban azok az írók részesülnek, akik műveikkel hozzájárultak a demokrácia, az egymás iránti tisztelet és a humanizmus értékeinek terjesztéséhez. A díj 10 ezer dolláros pénzbeli jutalmat jelent.

TALLÓZÓ

Korunk – Személyiség és történelem kapcsolatairól, összefonódásáról szól a lap decemberi száma. A történelmet a maga főszereplője, a személyiségek alakítják, ám az eseménysorok, történések termelik ki a személyiségeket.

Néhány cím a tartalomból: Kovács Ágnes: *Rákóczi és Károlyi*; Takács Péter: *Deák Ferenc magyarsága*; Csetri Elek: *Wesselényi Miklós*; Egyed Péter: *Kisebbségek a liberális és demokratikus deficitben*; Kántor Lajos: *Panteonban, Gergely Istvánnal*.

Aghegy – Megjelent a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam idei 3-4. száma. Írást közöl, többek között Debreczeni Éva, Sall László, Gulyás Miklós, Kovács katáng Ferenc, Barthal Klári, Tar Károly, Sulyok Vince, Gergely Edit, Karl Michael Bellman, Werner Apeström. A Tar Károly szerkesztette lap a www.hhrf.org/aghegy honlapon olvasható.

Vasárnap – A katolikus szemle legfrissebb számában olvasható az újonnan létrejött Gyulafehérvári Főegyházmegyei Pasztorációs Iroda célkitűzését és működését ismertető beszámoló, valamint, egyebek mellett, Jakubinyi György érsek újról gondolatait tartalmazó körlevél.

Színház

A Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata december 31-én, valamint január 4-én,

Mihai Eminescu

(1850. január 15 – 1889. június 15.)

Attól kezdve, hogy 39 éves korában, ismétlődő idegzavarok után meghalt, mindmáig a román költészet legnagyobb alakjának tudják hazájában is, a világirodalom értő olvasói is. Életében azonban csupán egyetlen verseskötete jelent meg 1883-ban.

Eminescu moldvai állampolgárként járta iskoláit, tanult külföldi egyetemeken – Berlinben, Bécsben –, járt külföldi fővárosokban, többek közt Pesten is, amely azért is volt érdekes a számára, mert itt szerkesztették azt a *Familia* című román nyelvű újságot, amely az egységes Románia egyik szellemi előkészítője volt, és már 1870-ben helyet adott a húszéves Eminescu verseinek.

Eredeti neve is ebben a lapban változott Eminescura. A családot ugyanis *Eminovici*-nak hívták. Ez parasztosan hangzó név volt. A *Familia* szerkesztőjének, a maga korában neves író Iosif Vulcannak ez sehogy se tetszett. Ő módosította Eminescura, ami nemesi hangzású volt. A költő ettől fogva maga is így nevezte magát.

Kiemelkedő irodalmi személyiségek nemcsak kedvelték, hanem mindig elismeréssel is szóltak róla. Legjelentékenyebb író-kortársai – mint Caragiale és Slavici – már életében a legnagyobb román költőnek tartották. De rohamszerűen rátört a pesszimizmusa,

9-én, 11-én, 13-án, 14-én, és 16-án az *Egy bolond száz bajt csinál*, 17-én pedig a *Portugál* című darabot adja elő.

Magyarnóta-est

Az RMDSZ Maros megyei és marosvásárhelyi szervezete magyarnóta-estet szervez december 26-án 18 órai kezdéssel a marosvásárhelyi Kultúrpalota nagytermében. A belépés ingyenes.

10 éve magyarul

A Kolozsvári Rádió hétköznap 17 órakor jelentkező félórás hírműsorának évtizedes fennállása ürügyén tartott a héten sajtótájékoztatót a magyar szerkesztőség a Kolozsvári Stúdió színházában. Az intézmény igazgatói, a műsor volt és jelenlegi szerkesztői jelenlétében tartott bevezetőjében Orbán Katalin szerkesztőség-vezető elmondta: 1985-ig a Kolozsvári Rádió elsősorban kultúra-közvetítő és kultúra-mentő szerepe volt. 1990-től a megváltozott körülmények között már új feladatokat kellett vállalnia, a hangsúly ettől kezdve a tájékoztatásra tevődött, nyilvánvalóvá vált a profi híradó szükségessége.

Ma adják át az ideji Julianus-díjakat

A Csíkszeredában működő Julianus Alapítvány évente díjazza azokat a személyiségeket, akik kivételesen sokat tettek a szórványban élő magyarság sorsának jobbra fordulásáért.

Az ideji díjazottak: Sylvester Lajos sepsiszentgyörgyi újságíró, András Mihály, a Hargita Székely Nemzeti Népi Együttes igazgatója, Csoóri Sándor író, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Tempfli József nagyváradi püspök, Wass Andre hamburgi közgazdász és dr. Gellérd Judit pszichiáter, unitárius lelkész. A díjátadó ünnepségre ma délután 5 órától kerül sor Csíkszeredában, az új református templomban. (*M-vásárhelyi Rádió*)

Bemutató Kolozsváron

A Kolozsvári Állami Magyar Színház január 28-án mutatja be Luigi Pirandello *Öltöztessük fel a mezteleneket* című stúdióelőadását. Rendező: Bocszárdi László m.v., dramaturg: Kelemen Kinga. Szereplők: M. Kántor Melinda, Molnár Levente, Szabó Tibor m.v., Bogdán Zsolt, Bíró József, Varga Csilla.

Versmondó verseny

A nagyszalontai Arany János Művelődési Egyesület névadója születésének 187. évfordulója alkalmából kilencedik alkalommal rendezti meg az Arany János versmondó versenyt 2004. március 6-án. A versenyzők két, szabadon választott verssel jelentkezzenek a következő tárgykörökből: a hitremény-szeretet eszmeisége Arany János költészetében; erdélyi magyar költők istenes versei. Előadás időtartama 5–7 perc, korcsoportok: VII–VIII., IX–X. és XI–XIII. osztályosok; minden versenyzőnek rendelkeznie kell valamely egyesület, egyházi hivatal vagy iskola ajánlásával. Jelentkezési határidő: 2004. január 31. Bővebb felvilágosítás az Arany János Művelődési Egyesületnél, telefon: 0259/373-197.

Összeállította IRHÁZI JÁNOS

máskor a szélsőségeig csapongó lelkesedés szerelmi és hazafias költészetében előre jelezték a tragédiát. Hajlott a szélsőségekre nemcsak hangulatában, de véleményeiben is, s ez magányossá, néha egyenest emberkerülővé tette.

El kellett következnie korai halálának, hogy egycsapásra kitörjön a nemzeti lelkesedés és a világirodalmi elismerés. Noha már *Költemények* című, egyetlen kötetben megjelent versgyűjteménye is kifejezetten sikeres volt, *Cálin* című verses meseregényéről megjelenésétől fogva vallják, hogy a román költészet legvarázsosabb hangulatú és legzeneibb hangzású alkotása.

Az a különös, hogy Eminescu lelki bizonytalansága szinte egyáltalán nem látszik költészetén. Kettesben a papírral, még a szélsőséges ábrándok között is tiszta elméjű, képalkotásaiban szemléletes, maga alkotta mesevilágaiban is az összhangzó szépséget megvalósító művész volt. Ez lefégyverte azokat is, akik riadtan figyelték élete ellentmondásait. A költő akkor is szerették, ha nem is értették eredetiben verseit, csak tolmácsok, nyersfordítások útján találkoztak vele. Alig van európai nyelv, amelyen számos fordítása ne volna. Magyarra már életében is fordították.

Kétségtelen: világirodalmi jelentőségű nagy alkotóegység.

HEGEDÜS GÉZA

Lapszámunk szerzői

Bíró Béla – 1947-ben született Köpecen, újságíró, egyetemi adjunktus. Kötete: *A tragikum tragédiája* (1984). Tanulmányai hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg.

Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, szerkesztő számtalan kötetet jelent meg, több irodalmi díjjal jutalmazták.

Farkas Wellmann Éva – 1979-ben született Marosvásárhelyen, magyar-angol szakot végzett, verseit hazai és magyarországi irodalmi lapok közlik. Kötete: *A kaland folytatása*.

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete *Sok fal* címmel 1969-ben jelent meg 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négy nyelvű antológiáját, legutóbbi kötete a *Kik és Mik Irodalmi Jelen* könyvek (2003).

Illyés István – 1973-ban született Nagyváradon, teatrológus. Magiszteri képzésben részesült a BBTE irodalomelmélet tanszékén (2002). Az LKKT, a Fügöny és a Krónika közölte kritikáit.

Király László – 1943-ban született Sódváraon, költő, író, műfordító, a Helikon főszerkesztő helyettese. Első verseskötete 1967-ben (*Vadásztánc*) jelent meg, 1997-ben József Attila, Déry Tibor-, és Látó-díjat kapott, ugyanakkor többször kitüntették a Romániai Írók Szövetségének díjával, E-MIL életműdíjas 2003.

Láng Zsolt – 1958-ban született Szatmárnémetiben, író, a Látó szerkesztője. Kötetei: *Fuccsregény* (1989), *Csendes napok* (1991), *Perényi szabadulása* (1993), *A pálcikaember élete* (1994), *Hányan mentek Piriopcsra* (1995), *Bestiárium Transylvaniae*. Az ég madarai (1997)

László Noémi – 1973-ban született Kolozsváron, költő. Verseskötetei: *Nonó* (1995), *Az ébredés előterében* (1996), *Esés után* (2000). Díjak: Szivéri-díj (1996), A Romániai Írók Szövetségének debut-díja (1996).

Lászlóffy Csaba – 1939-ben született Tordán, költő, író, műfordító, számos vers, próza és drámakötete jelent meg, jelenleg Kolozsváron él.

Szabó Péter – 1952-ben született Aradon, költő, műkedvelő képzőművész. Verseskötetei: *Szerelembontás* (1980), *Ami fontos* (1985), *Vagyunk* (1995).